

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет економічних наук

Кафедра фінансів

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь - бакалавр

на тему: **«АНТИКОРУПЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА
ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ»**

Виконала: студентка 4-го року навчання,
спеціальність 072
«Фінанси, банківська справа та
страхування»

Любченко Дарія Дмитрівна

Керівник: Лук'яненко І.Г.
д. е. н., професор, завідувач кафедри
фінансів

Рецензент _____
(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою «_____»

Секретар ЕК _____ Донкоглова Н.А.
«____» _____ 2020 р.

Київ 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФЕНОМЕНУ КОРУПЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇЇ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ.....	8
1.1. Сутність та особливості розвитку корупційних економічних відносин	8
1.2. Види та форми корупційної діяльності та основні заходи подолання корупції в різних країнах світу	16
1.3. Корупційна діяльність як загроза фінансовій безпеці країни	24
Висновки до розділу 1	30
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО СТАНУ КОРУПЦІЇ В РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ ТА МЕТОДИ ЇЇ ОЦІНЮВАННЯ	32
2.1. Методи оцінювання корупційного рівня та фінансової безпеки країни .	32
2.2. Основні фактори прояву корупційної діяльності в Україні та країнах світу.....	37
2.3. Порівняльний аналіз антикорупційної політики в різних країнах світу та їхній вплив на рівень корупції та фінансову безпеку	47
Висновки до розділу 2	55
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ	56
3.1. Визначення основних факторів впливу на збільшення фінансової безпеки в Україні та світі.....	56
3.2. Емпіричний аналіз основних ризиків та загроз фінансової діяльності для корупційного рівня країни за різних початкових умов та припущень.....	61
3.3. Державне регулювання та протидія корупційній діяльності в Україні, рекомендації з подолання корупції	66
Висновки до розділу 3	69
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73

ВСТУП

На сучасному етапі економічного розвитку питання корупції набуває надзвичайної важливості та актуальності, оскільки саме наявність високого рівня корумпованості та інші пов'язані з цим ризики політичної, соціальної та економічної дестабілізації гальмують розвиток України в цілому. До того ж наявність значного рівня корупції в країні, який заважає як державним так і приватним механізмам стимулювати економіку, значно ускладнює процес ведення господарської діяльності на всіх ієрархічних рівнях та секторах. Тому варто зазначити, що корупційна діяльність є загрозою не тільки для української економіки, але й для економік інших країн світу, зокрема і розвинутих. Корупція існує в усіх країнах та територіях, але в різному співвідношенні та на різних рівнях, і має розбіжну історію свого походження.

Дана тематика є актуальною через те, що корупційне середовище, його кримінальні наслідки завдають значної шкоди суспільству, стримуючи ефективні процеси державотворення в Україні. Також з'являється вагома соціальна проблема: у суспільній свідомості формується недовіра до державних інституцій, які створені для надання суспільного розвитку та захисту прав громадян. Згубним наслідком є формування лояльності населення до проявів корупції, та масове її використання для досягнення власних інтересів. Станом на сьогоднішній день більшість українців не вірять, що влада зможе зменшити рівень корупції в країні, і не будуть повідомляти про корупції при потребі.

Особливо гостро питання антикорупційної політики стоїть в країнах з перехідною економікою, тобто що розвиваються, через те, що корупційні дії повністю гальмують економічний і соціальний розвиток держави та впливають на її економічну та фінансову безпеку. Збільшення корупційного рівня вказує, що велика частина підприємств та працівників ухиляється від оподаткування, що зменшує надходження до бюджету, що непрофесійність і відсутність моральності в чиновників веде до неефективного використання державних коштів, що через недостатню захищеність іноземних інвесторів та їхнього

капіталу, прямі іноземні інвестиції не притікають в Україну, спричиняючи затримку в розвитку регіонів та цілої країни. Тож, існує багато негативних наслідків корупції, що змушують знаходити методи боротьби з нею.

Необхідно зазначити певні правові акти, які були створені для початку боротьби з корупцією. Тож, відповідно до статті 5 Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” спеціально уповноваженими суб’єктами в сфері протидії корупції є: органи прокуратури, спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ України, податкової міліції по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України, Військової служби правопорядку в Збройних Силах України. Ці структури у межах своєї компетенції безпосередньо здійснюють заходи щодо виявлення, припинення та розслідування корупційних правопорушень. Також до антикорупційних актів організаційної спрямованості (тобто таких, що не передбачають конкретних санкцій за протиправні дії) слід віднести низку ратифікованих міжнародних актів: Конвенцію Організації Об’єднаних Націй проти корупції, Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією, Цивільну конвенцію про боротьбу з корупцією, Указ Президента України від 18 листопада 2005 р. № 1615/2005 «Про першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції» [1]. Можна навести приклад відомого дослідника корупції – Мельника М. І., який написав декілька праць, в тому числі «Корупція - корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії)» [2]. Стосовно його праці можна сказати, що є багато посилань на нормативні правові акти, які регулюють питання корупції, але його визначення корупції є застарілим і розглядає її тільки в межах СРСР. Також Гаращук В. М., Мухатаєв А. О., які є авторами монографії «Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні» [3], надають більш сучасну класифікацію корупції для українських територій, але беруть до уваги лише державний сектор, і менше досліджують корупційні дії в приватному секторі та методи боротьби з ними. Більш глобальні погляди з українських дослідників має П’ясецька-Устич С. В. зі своєю працею «Феномен корупції в Україні (політико-

економічний аналіз)» [4], де детально описано ознаки та негативні наслідки корупції.

Також для аналізу іноземної практики використовувалися статті з таких джерел як U4 Anti-corruption Resource Center [5], The World Bank [6], а також праця Лінн Каллістер під назвою «6 Red Flags for Workplace Bribery & Corruption» [7] та інші. Ці роботи допомогли подивитися на феномен корупції з зарубіжного погляду, та порівняти чим від відрізняється від відчизняного.

Метою роботи є порівняльний аналіз антикорупційної діяльності в різних країнах світу, включаючи Україну, та її вплив на підвищення фінансової безпеки в умовах глобалізації.

Для досягнення поставленої мети визначено ряд **завдань**. По-перше, дослідити наукові погляди вітчизняних та зарубіжних авторів щодо феномену корупції. По-друге, проаналізувати антикорупційну політику, проведену в інших країнах світу. По-третє, порівняти рівень закорумпованості держав в країнах світу, та проаналізувати що вплинуло на нього. По-четверте, змодельовати та проаналізувати вплив корупційних дій на фінансову безпеку країн. По-п'яте, надати рекомендації для України стосовно проведення антикорупційної політики на основі проведеного дослідження.

Об'єкт дослідження – це процес поширення корупції в умовах глобалізації, що породжує збільшення злочинних діянь і має негативний вплив на фінансову безпеку держав.

Предметом дослідження є рівень фінансової безпеки в країнах, у тому числі в Україні, його динаміка і антикорупційні процеси, які провокують зміну його розмірів.

У роботі використовувались загальнонаукові та спеціальні **методи дослідження**. При визначенні теоретичних засад взаємодії корупції та фінансової безпеки, а також аналізу досвіду країн світу, в тому числі України, в проведенні антикорупційної політики були використані такі методи: абстрагування та конкретизація, аналіз та синтез, індукція та дедукція, історичний і логічний підходи. Для аналізу статистичної інформації

застосовувався метод спостереження, порівняння, вимірювання, статистичного аналізу, побудова економетричних моделей.

Інформаційну базу дослідження становили положення законодавчих та нормативно-правових актів України з питань корупції, статистичні та аналітичні матеріали Трансперансі Інтернешнл [12], Світового Банку [8], відповідні підручники та монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених з питань корупції та антикорупційних політик, ресурси Інтернет.

Практичне значення результатів полягає у можливості використання рекомендацій щодо можливості збільшення податкових надходжень не за рахунок збільшення податкового навантаження, а завдяки збільшенню робочих місць, споживання товарів, розвитку виробництва; впровадження жорсткішого контролю за фінансуванням та виконанням бюджетних програм; збільшення ВВП на душу населення, що покращує рівень життя населення. Крім того, важливими заходами щодо зменшення рівня корупції можна вважати збільшення співпраці спеціалізованих антикорупційних інституцій між собою та з Антикорупційним судом, покращення професіоналізму працівників державних структур, запровадження онлайн-консультації стосовно отримання безкоштовних послуг, підвищення рівня освіченості громадян стосовно корупції.

Наукова новизна. У процесі дослідження проблем впливу корупції на рівень фінансової безпеки було удосконалено:

- підходи до визначення причин та проблем зв'язку корупційних дій з фінансової безпекою держави;
- оцінювання за допомогою регресійної моделі на основі панельних даних та впливу факторів на фінансову безпеку в умовах дії внутрішніх дестабілізуючих факторів та глобалізації.

Робота складається з вступу, основної частини (3 розділів) та висновків.

У першому розділі досліджено наукові погляди щодо проявів корупції та її наслідків, та проведено порівняльний аналіз робіт вітчизняних та зарубіжних авторів. Було виділено чотири види і всі форми корупції, які найбільш поширені

на території України. Проаналізовано деякі періоди проведення антикорупційної політики Румунії, Сінгапуру, Китаю та Грузії з метою визначення ефективного поєднання різних методик проведення антикорупційних реформ в контексті глобалізації. Також було висвітлено визначення фінансової безпеки держави та як корупційні дії можуть на неї впливати.

В другому розділі дослідження наведено поглиблений статистичний аналіз та оцінка факторів прояву корупційної діяльності у світі, визначені які найпоширеніші методи оцінювання корупційного рівня та фінансової безпеки. Також було проведено порівняльний аналіз, на основі статистичних даних, антикорупційної політики в різних державах та її вплив на фінансову безпеку.

У третьому розділі за допомогою побудови економетричної моделі продемонстровано наявність залежності між корупційною діяльністю та фінансовою безпекою, а також важливість і необхідність скоординованих дій уряду, спеціалізованих антикорупційних інституцій між собою та з Антикорупційним судом, з метою уникнення несприятливих наслідків. Визначено як за допомогою покращення макроекономічних показників збільшити рівень фінансової безпеки в країні.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФЕНОМЕНУ КОРУПЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇЇ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ

1.1. Сутність та особливості розвитку корупційних економічних відносин

Сьогодні корупція є феноменом, який притаманний практично всім країнам світу. Однак розвиток та характеристики корупційних економічних відносин є різним для розвинутих країн та країн, що розвиваються, що актуалізує необхідність проведення порівняльного аналізу, який висвітлює визначення корупції, її характерні ознаки та негативні наслідки, з вітчизняного та західного погляду, що стисло відображено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Порівняння вітчизняного і західного погляду на визначення, ознаки та наслідки корупції

Вітчизняний погляд	Західний погляд
1. Визначення корупції.	1. Визначення корупції.
Використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції, такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі або	- Корупція проявляється як у державному, так і в приватному секторах. Можуть бути задіяні представники ЗМІ та громадянського суспільства, включаючи фізичні особи, компанії або такі організації, як політичні партії [5]; - Зловживання владою в державній установі або приватній організації [5];

на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [9]; • Будь-які дії індивіда, державної установи, приватної компанії, які порушують закон або підривають довіру до нього для отримання прибутку або іншої вигоди [9]; • Використання службового становища та суспільних фондів для підвищення особистого добробуту і добробуту своєї сім'ї та близьких родичів тощо [4]; • Форма економічної поведінки, яка обирається із наявного (доступного) набору альтернатив [4];	• Всі сторони, які беруть участь у корупційній діяльності, виграють в грошах, вигодах або в невиправданій перевазі [5].
2. Ознаки корупції.	2. Ознаки корупції.
• Добровільне погодження двох або більше сторін у скоєнні корупційного злочину [4];	• Взаємне погодження сторін [5]; • Отримання певних вигод [5]; • Діяльність, що суперечить закону [10];

• Отримання певних вигод для всіх сторін корупційного злочину [4]; • Проведення діяльності, які суперечать закону або моральним нормам [4]; • Ігнорування суспільних інтересів заради особистих переваг [4]; • Наявність спроб приховати особисті правопорушні дії [4].	• Спроби приховати корупційні дії [6]; • Визнання як глобальної проблеми: країни ООН включили Ціль 16 до Порядку денного сталого розвитку до 2030 року - закликаючи держави «суттєво зменшити корупцію і хабарництво у всіх їхніх формах» [6]; • Нанесення шкоди для розвитку бізнесу [10]; • Проблема асиметрії інформації (інформація тільки з одного джерела) [7]; • Конфлікт інтересів [7].
3. Негативні наслідки.	3. Негативні наслідки.
• Нецільове використання державних коштів та ресурсів Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні [3]; • Неефективна зовнішня і внутрішня економічна політика держави оснований на приватних інтересах, а не інтересах держави [3]; • Гальмування, шляхом установлення перешкод розвитку бізнесу [4];	• Перешкоджає притоку інвестицій, що має наслідки для зростання економіки та збільшення робочих місць [7]; • Має непропорційний вплив на найбільш уразливих верств населення, збільшуючи витрати і скорочуючи доступ до послуг, до яких входить охорона здоров'я, освіта та правосуддя [10];

• Втрата податків, інших надходжень до державного бюджету (шляхом їх прямого розкрадання або недоотримання) [3]; • Уповільнення ефективності роботи державного апарату [3]; • Хибно направлене використання знань, умінь та часу людини, які замість того, щоб займатися комерційною діяльністю, вимушені долати штучні бюрократичні перешкоди [3]; • Зниження якості послуг управлінців [3]; • Зниження кількості інвестицій, через уповільнення економічного зростання [4]; • Розорення монопольних приватних підприємців [4]; • Збільшення організованої злочинності [3]; • Посилення соціальної нерівності [4]; • Зниження суспільної моралі [4].	• Плата за послуги населенням в державних установах, які мають бути безкоштовними [5]; • Розкрадання державних грошей політиками, що зменшують бюджет країни [5]; • Міжнародні компанії уникають корумпованого середовища, що спричиняє розрив в розвитку країн та територій [5]; • Зниження тривалості і рівня життя через надання неякісних послуг [6]; • Зростання недовіри населення до уряду [10]; • Негативний вплив на екологічну ситуацію в світі [5]; • Може спричинити повернення суперечки між постконфліктними суспільствами і повернути їх до війни [5]; • Сприяє злочинам, тероризму [6].
---	--

Джерело: складено автором на основі даних [3], [4], [5], [6], [7], [9], [10]

Аналіз визначень, наведених в таблиці 1.1 дозволяє зробити стисле порівняння відмінних та спільних рис вітчизняного та західного поглядів на явище корупції, результати якого наведено в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Відмінні та спільні риси вітчизняного і західного погляду на корупцію

Відмінні риси	Спільні риси
• У вітчизняному погляді більше уваги приділяється державному сектору ніж приватному; • У західному погляді корупція розглядається на глобальному рівні, тому вводяться міжнародні документи для боротьби з нею; • Проблеми конфлікту інтересів та асиметрії інформації більш детально розглядаються в західних джерелах; • У вітчизняному погляді негативні наслідки корупції мають більший вплив на державний сектор, а в західному – на приватний; • В українських працях частіше зустрічається проблема бюрократії в державних інституціях як провокування корупції;	• Використання службового становища для власної переваги або вигоди чи для вигоди інших осіб; • Прояв як в державному так і в приватному секторах; • Обидва погляди розглядають корупцію як взаємне погодження сторін, які матимуть від цього певну вигоду чи переваги, та діяльність яких є неправомірною і карається законом; • Наявність негативних наслідків на державний сектор, життя громадян та їхні права; • Проблема зменшення притоку інвестицій в корумповані країни чи території; • Збільшення соціальної нерівності;

• Недовіра до уряду як негативний наслідок частіше висвітлюється у вітчизняних джерелах; • У західному погляді взято до уваги погіршення стану екології як негативний наслідок.	• Велика ймовірність розорення немонопольних підприємств.
--	---

Джерело: складено автором на основі даних [3], [4], [5], [6], [7], [9], [10]

Як можна помітити, з результатів проведеного порівняльного аналізу, вітчизняний погляд у деяких аспектах відрізняється від західного, який є більш звужений. Це пояснюється тим, що сьогодні в Україні частіше ніж в західних країнах постає питання боротьби з корупцією, яка є доволі поширеною в середині країни. Щодо аналізу відмінних рис, можна зробити висновок, що вітчизняні науковці приділяють більше уваги державним інституціям та їхнім працівникам, тоді як західні - приватному сектору та поширенню корупційної діяльності в бізнесі. Це пояснюється тим, що малий та середній бізнес в Україні не має повноцінної можливості розвиватися через наявну олігополію.

Також, іноземні дослідники висвітлюють глобальне занепокоєння корупцією, відповідно вводяться певні міжнародні обмеження, стандарти та закони, які повинні підтримуватися та імплементуватися різними країнами. У високо розвинутих країнах, частково розглядаються питання асиметрії інформації та конфлікту інтересів. Тобто, в цих країнах можливе надання не правдивої інформації про діяльність певного підприємства, отриманої тільки з одного єдиного джерела, і відсутність тотального контролю з боку держави. У випадку, коли наявний державний нагляд за діяльністю підприємств в Україні не є ефективним, краще залучати незацікавлені громадські недержавні організації, які будуть мати дозвіл на проведення перевірок та контролю певного підприємства.

Серед українських досліджень широко дискутується тема забюрократизованості державної системи, що обмежує права людей та іноді змушує їх платити за безкоштовні послуги. В зарубіжних джерелах аналогічна

проблематика зустрічається рідше, бо майже в кожній розвинутій країні є внутрішньодержавна електронна система, наприклад для отримання довідок, яка допомагає обходити бюрократію.

Також відмінним аспектом, який складно знайти в працях українських вчених є дослідження негативного впливу корупції на екологію. Це спричинено тим, що в Україні поки що немає масштабного виробництва та транснаціональних корпорацій, що забруднюють навколишнє середовище.

Незважаючи на певні відмінності західного та українського підходу, спостерігається і багато спільних рис у визначенні корупції, її ознак та наслідків. Зокрема всіма науковцями узагальнено корупція розглядається як неправомірні дії декількох сторін для отримання певної вигоди чи преференцій, нехтуючи моральними цінностями чи законом. В обох випадках корупція поширюється як на державний так і на приватний сектор країни, що може обмежувати права громадян. Щодо економічного аспекту, вчені дійшли згоди, що корупція негативно впливає на притік прямих іноземних інвестицій, що сприяє нерівномірному розвитку регіонів та зростання соціальної нерівності. Також зазначається, що корупційні дії можуть сприяти банкрутству немонопольних підприємств через те, що вони стають неконкурентоспроможні на ринку, завдяки незаконно надбаній преференції монополій. Невиправданим наслідком корупції може стати поширення та фінансування організованої злочинності, в особливості тероризму.

Треба зазначити, що в подальшому у роботі буде використовуватися не звужене і локальне визначення корупції вітчизняними вченими, а глобальне, яке має ширші ознаки, більше сфер впливу та негативних наслідків, як було зазначено в західних джерелах. Однак при цьому, певні ознаки та наслідки будуть ранжуватися за нагальністю саме з точки зору українських реалій, що дасть змогу більш детально та чітко проаналізувати реальну ситуацію в нашій країні.

Також потрібно зазначити певні особливості розвитку корупційних відносин та ознаки середовища, в якому вони можуть розвиватися.

Найбільшого розвитку і поширення корупція набуває, коли неефективно взаємодіють державні інститути та суспільство. Тоді індивіди починають шукати альтернативні методи досягнення власних інтересів. Часто державні інститути мають низьку ефективність роботи через недотримання правових і законодавчих норм, що можна спостерігати і в Україні [11].

По-перше, створення та прийняття неефективних законів, тобто, коли закони приймаються з можливістю їхнього обходу, створюють дуже сприятливе середовище для поширення корупції. По-друге, тіньова економіка та корупційна діяльність не можуть існувати одна без іншої, особливо коли державні інститути не мають на меті ефективний економічний розвиток країни, тож громадяни не почуваються правопорушниками, починаючи працювати в тіньовому секторі. По-третє, це не належний захист прав громадян, і наявність ідеї, що населення існує і працює тільки для фінансової підтримки держави. Але слабкі державні інститути не є єдиною причиною появи корупції, необхідно також зазначити інші важливі передумови, а саме соціально-психологічні, які є базисною причиною появи корупції, оскільки формуються в свідомості населення, яке потім працює як в державному так і в приватному секторах. До них можна віднести нерозвиненість у значної частини населення громадянської свідомості, розуміння того, що кожна людина може змінити корупційну ситуацію, що вона має великий вплив на систему. Це спричинено тим, що в минулому для населення державна влада мала перевагу в усіх сферах життя. Зокрема, в Україні відсутній етичний кодекс, нетерпимість до корупції, а найголовніше відсутня система психологічної діагностики при прийнятті на державну службу, що і створює неефективну робочу силу на відповідальних посадах.

Тому, виходячи з проведеного детального аналізу щодо сутності та особливості розвитку корупційних економічних відносин, можна зробити висновок, що корупція це доволі поширене поняття для кожної країни та сфер її діяльності. Таким чином, підняття питання щодо боротьби з корупцією на сьогодні є нагальним, особливо з огляду на негативні наслідки, які вона має на

державний, приватний сектор, розвиток бізнесу в країні, інвестиційну діяльність, зовнішню та внутрішню економічну політику та на органи правопорядку, які повинні забезпечувати громадянам безпеку та впевненість в тому, що рівність їхніх прав та свобод дотримується.

1.2. Види та форми корупційної діяльності та основні заходи подолання корупції в різних країнах світу

Корупційні злочини можна визначити як правопорушення, які полягають у неправомірному використанні особою, уповноваженою на виконання функцій держави, офіційно наданої їй влади, службових повноважень, відповідних можливостей з метою задоволення особистих інтересів чи інтересів третіх осіб, а також інших діяннях, які створюють соціальні передумови для корупції чи приховують або потурають їм [2].

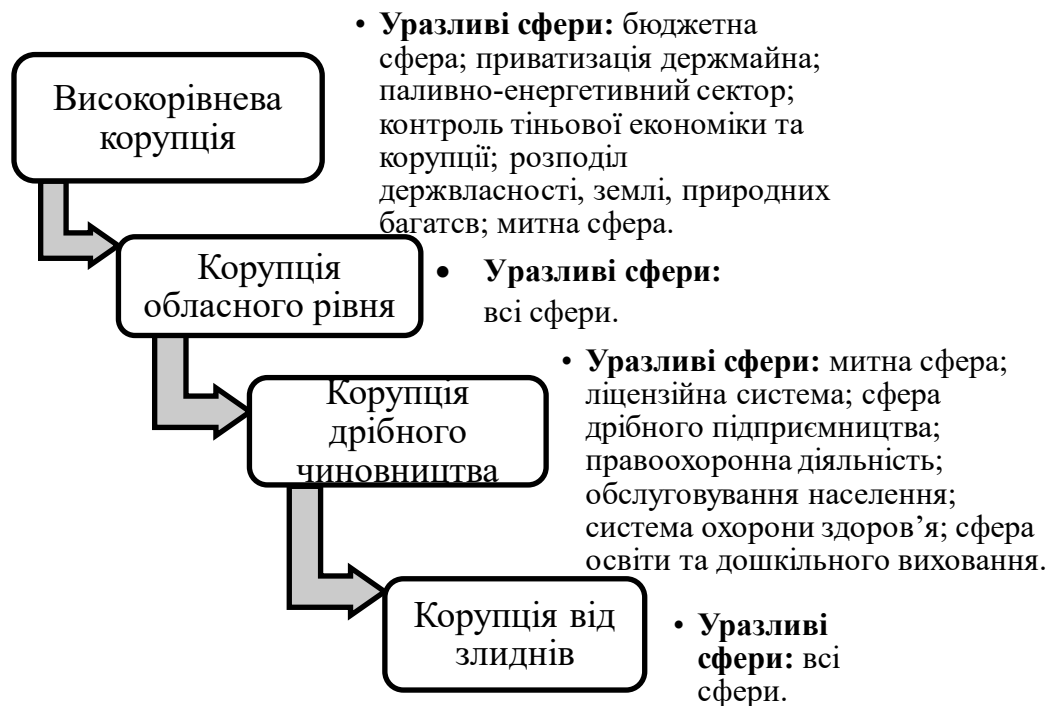

Рис. 1.1. Види корупції та її уразливі сфери

Джерело: складено автором на основі даних [3]

Як правило корупційну діяльність поділяють на 4 основні види, що проявляються в певних сферах, притаманних кожному виду корупції.

Схематично основні види корупційної діяльності та можливі сфери їх прояву в кожній з них, наведено на рис. 1.1.

Потрібно зазначити, що в наведеній на рис.1.1. класифікації є певна різниця між формою корупції та сферою впливу. Форма корупції це є певний її прояв в суспільстві, а сфера корупції – це де вона може з’являтися.

Тож, корупція у вітчизняних джерелах поділяється на такі види:

1. Високорівнева корупція характерна для вищих органів влади, центральних органів виконавчої влади, центральних апаратів правоохоронних органів та судової влади. Саме на цьому рівні розробляються корупційні схеми, створюються корупційні мережі.

На цьому рівні корупція має такі форми: корупційний лобізм, протекціонізм і фаворитизм, приховані внески на досягнення певної політичної мети, роздавання податкових пільг, отримання монополії на певну комерційну діяльність, перешкода в отримання дозволів чи ліцензій, призначення на високі державні посади тощо. До найбільш уразливих сфер високорівневої корупції можна віднести бюджетну сферу, паливно-енергетичний сектор, контроль тіньового сектору та нелегальної підприємницької діяльності, приватизації державного майна, розподіл державної власності і землі, митна служба України.

2. Корупція обласного рівня. Через менший рівень повноважень відрізняється меншими можливостями корупціонерів обласного рівня використовувати державну власність у своїх особистих цілях. В цьому виді корупції менші грошові потоки, менше задіяно об’єктів державної власності, більш обмежені повноваження державних службовців. Незважаючи на це, корупція обласного рівня приносить не менше збитків ніж високорівнева.
3. Корупція дрібного чиновництва, тобто держслужбовців, які безпосередньо проводять роботу з підготовки управлінських рішень, висновків, готують або видають відповідні дозволи, інші документи, здійснюють контрольні дії, розслідування справ, безпосередньо

притягають до правової відповідальності (рівень області, міст, районів у містах).

Для дрібної корупції найбільш уразливими є сфери: митні, дозвольно-ліцензійні, контрольно-наглядової діяльності, дрібного підприємництва, правоохоронних органів, житлово-комунального обслуговування, дошкільної та вищої освіти.

4. Корупція від злиднів. Найбільш загрозливий вид корупційної діяльності. Спричиняється ситуативно дрібними державними службовцями, коли сталася критична ситуація. Його позитивна сторона в тому, що в працівників є високий моральний рівень, любов до своєї країни та повага до свого народу [3].

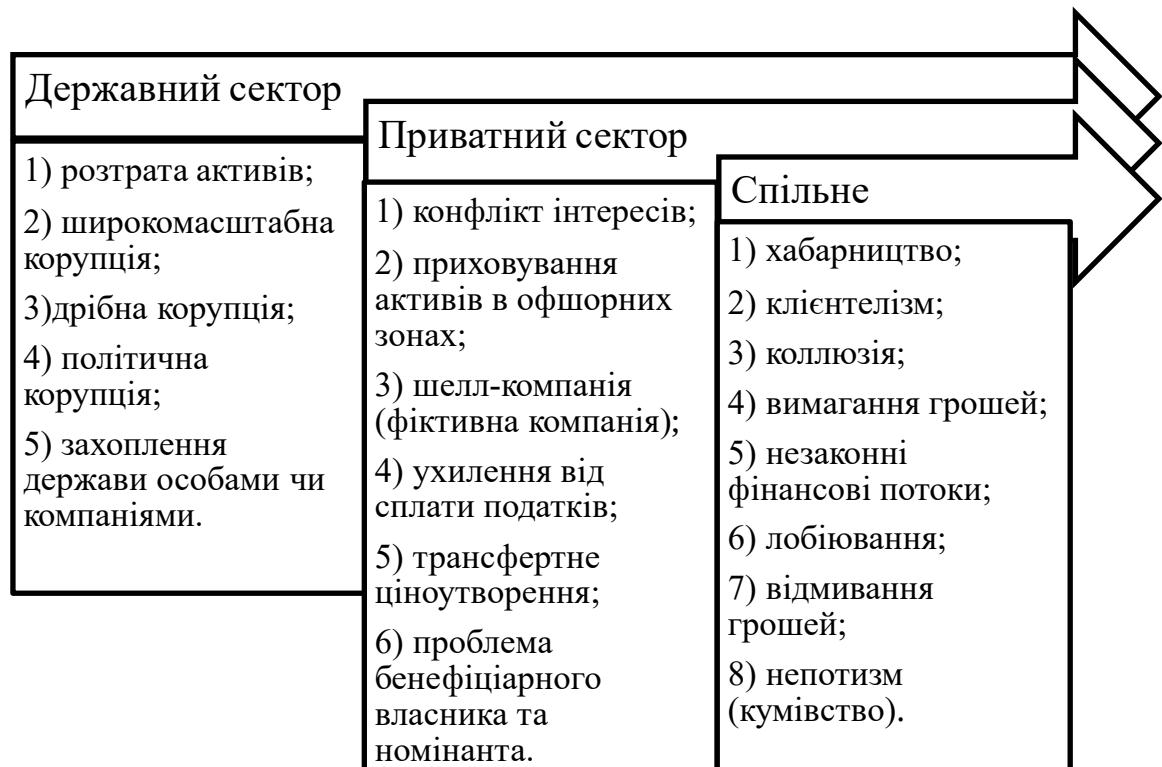

Рис. 1.2. Види корупції за класифікацією Трансперенсі Інтернешнл (Transparency International)

Джерело: складено автором на основі даних [13]

Наразі в західних джерелах, таких як недержавна міжнародна організація по боротьбі з корупцією Трансперенсі Інтернешнл (Transparency International), існує більш широка та детальна класифікація видів корупції. За даними з

їхнього офіційного сайту [12] та Антикорупційного словника (Anti-corruption glossary) [13] можна виділити декілька видів корупції, які в структурованому вигляді наведено на рис. 1.2.

Отже, з проведеного аналізу класифікації видів корупції відповідно до західного джерела можна зробити висновок, що Трансперенсі Інтернешнл (Transparency International) розглядає корупцію більш детально, розділяючи на державний і приватний сектори. У цій класифікації можна помітити такі дефініції, які рідко зустрінеш у вітчизняних джерелах, наприклад, шелл-компанія чи клієнтелізм. Це спровоковано тим, що це українські дослідники наразі зосередженні більше на виявленні широкомасштабної корупції в державному секторі та на шахрайстві державних службовців, тож корупція в приватному секторі деколи відходить на другий план.

Після аналізу критичного множини як західних, так і вітчизняних джерел, було створено власну деталізовану для України, класифікацію корупційної діяльності:

1. Корупція серед еліт та великих корпорацій:

- Виведення грошей, компаній в офшорні зони;
- Фіктивні компанії;
- Трансфертне ціноутворення;
- Політична корупція;
- Лобіювання;
- Непотизм (кумівство).

2. Корупція на рівні малих і середніх підприємств:

- Розтрата активів;
- Фальсифікація фінансової звітності підприємства;
- Ухилення від сплати податків;
- Конфлікт інтересів;
- Приховування справжнього власника підприємства;
- Відмивання грошей;

- Шахрайство.

3. Корупція в повсякденні (суспільному житті):

- Хабарництво в сфері освіти, медицини, житлово-комунальній, правоохоронній, митній тощо;
- Вимагання грошей;
- Плата за безкоштовні послуги;
- Фаворитизм.

В запропонованій класифікації виділено три найбільші сфери корупційного середовища, та проаналізовано, які прояви корупції існують у певній області. Зокрема, виділено елітарну сферу, де проявляється корупція найвищого рівня, сферу малих і середніх підприємств, які намагаються завдяки корупції збільшити свій прибуток, та сфера суспільного життя, тобто, де населення частіше зустрічає корупцію в повсякденні.

Нагальним питанням сьогодення для України є проблема наявності значного рівня корупції та пошуки шляхів його зниження, відповідно, впровадження позитивного закордонного досвіду в політичних, правових, економічних та організаційних механізмах може бути результативним, що потребує ґрунтовного аналізу його позитивних та негативних сторін для імплементації ефективної антикорупційної політики в Україні.

Значним досягненням Ради Європи у боротьбі з корупцією є розробка сучасних антикорупційних стандартів, європейських антикорупційних конвенцій та створення спеціалізованого контрольного органу за дотриманням антикорупційних стандартів у державах-членах Ради Європи – Групи держав проти корупції (GRECO). Європейські стандарти у сфері протидії корупції містяться у низці важливих міжнародних документах: Кримінальній конвенції про боротьбу з корупцією, Цивільній конвенції про боротьбу з корупцією та Додатковому протоколі до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією. Приєднавшись до цих конвенцій та до Групи держав проти корупції (GRECO), Україна взяла на себе міжнародні зобов'язання створити ефективну

антикорупційну політику, впровадити дієвий механізм протидії корупції. Україна у сфері запобігання та протидії корупції тісно співпрацює з Організацією економічного та соціального розвитку (ОЕСР) – міжнародна організація, членами якої на сьогодні є 34 країни. За впливом ОЕСР належить до трійки провідних світових економічних установ поряд з Міжнародним валютним фондом і Світовим банком [14].

При цьому важливим, особливо для України, слід вважати досвід Румунії у сфері протидії корупції. Румунія характеризується найагресивнішою антикорупційною політикою в Європейському Союзі. В 2002 р. було створено Національний антикорупційний директорат Румунії (далі – НАДР) за моделлю Італії, покликаний викривати й розслідувати корупційні правопорушення. До складу НАДР входять 145 прокурорів, 220 поліцейських, 55 спеціалістів у регіонах; 197 осіб відділу технічно-оперативного забезпечення. До підслідності цього органу належать фінансове шахрайство з коштами Євросоюзу, зловживання посадовими обов'язками тощо. У 2014 р. навантаження на 145 прокурорів становило 911 кримінальних справ, до суду направлено провадження щодо 392 осіб, з яких 36 мерів, 35 суддів і прокурорів, 25 юристів, 81 поліцейський та ін. Заморожено рахунки на 200 млн. євро, 30 млн. євро конфісковано. У 2014 р. після повторного звернення Антикорупційного директорату до парламенту Румунії було знято імунітет з одного сенатора, шістьох депутатів, одного міністра та десятих колишніх міністрів. Національний антикорупційний директорат Румунії є правоохоронним органом. Його функції полягають у кримінальному переслідуванні осіб, які вчинили корупційне правопорушення [14].

Потрібно зазначити, що за останні 18 років роботи НАДР (орган працює з 2002 року), вони змогли притягнути до відповідальності 5573 чиновників високого рівня, навіть з найближчого оточення президента, не дивлячись на те, що орган був заручений підтримкою голови держави. В Україні є спроба створення Національного антикорупційного бюро (далі – НАБУ), який за своїми функціями є схожим на даний орган в Румунії. Але їхні результати

діяльності є різними. Це може пояснюватися тим, що в нашій країні в НАБУ працюють набагато менше людей і спеціалістів, в них немає високих професійних навичок в розслідуванні злочинів, а також необхідних широких повноважень. До того ж НАДР є частиною прокуратуру Румунії, що відрізняє його від статусу НАБУ [15]. Але позитивним є те, що наразі НАБУ і НАДР проводять ефективну і посилену кооперацію для навчання українських інспекторів, що забезпечить Національному антикорупційному бюро висококваліфікованих спеціалістів, збільшення розкритих справ, суспільне визнання і громадську підтримку.

У Сінгапурі антикорупційна політика складається з двох частин. В першу частину входять запроваджені зміни в законодавстві: прийняття Акта про запобігання корупції з чітким переліком корупційних діянь і встановленням відповідальності за їх учинення, створення спеціального органу з протидії корупції – Бюро з розслідування випадків корупції з розширеними повноваженнями. Якщо була доведена вина в отриманні хабара, то винний отримує покарання у вигляді позбавлення волі на 5 років чи штрафу в розмірі 100 тис. доларів США. А людина, яка надала не правдиву інформацію про вчинення кимось корупційної діяльності, може бути покараним у вигляді одного року ув'язнення чи штрафу в розмірі 10 тис. доларів США. В другу частину входить підвищена якість підбору кадрового державного апарату. Завдяки жорстким і репресивним методам боротьби з корупцією були звільнено численна кількість працівників митниці та інших державних служб. Також дієвим було впровадження електронного урядування, що дало органам влади функціонувати в реальному часі та спілкуватися з громадянами, юридичними особами і організаціями [14].

Існує досить поширена думка, що корупцію можна перемогти за допомогою сильної держави, диктатури, репресій. Проте досвід Китаю показує, що розстріли та довічне ув'язнення урядовців не дають потрібного результату. А навпаки, за підвищений ризик люди згодні давати більші хабарі. Також це може посилити вплив правоохоронних органів, які мають монопольне право на

страту [16]. Головним завданням сьогодні в Китаї є покарання корупціонерів. Існують три види покарань. Перше, політичне покарання, регулюється комітетом Дисциплінарної інспекції від Комуністичної партії Китаю, який має великі повноваження приймати правила, розслідувати випадки корупції та карати корумпованих членів партії, виганяючи їх. Друге, адміністративне покарання, регулюється агентством Адміністративної інспекції уряду, який також карає своїх членів, має великі повноваження приймати адміністративні правила, розслідувати випадки корупції та накладати адміністративні санкції на корупціонерів. Останнє, кримінальне покарання, є найважливішим видом покарання в Китаї сьогодні. Більшість форм корупції класифікуються як тяжкі злочини в Китаї, навіть смертна кара може застосовуватися в деяких обставинах, і справді щороку деяких порушників страчують за корупцію [17].

На початку дев'яностих років Грузія почала формувати власний механізм роботи державної системи. Зауважимо, що в цій країні до 2004 року існував досить високий рівень корупції. Корупція як явище значно стримувала економічні реформи в державі. З 2004 року новий уряд провів ряд перетворень, які були спрямовані на підвищення рівня фінансової безпеки держави. Одним із пріоритетних завдань було зменшення рівня корупції в державному апараті Грузії. Було значно зменшено чисельність чиновників та водночас збільшено їх мобільність та фінансове забезпечення. Показовим прикладом є і те, що певний комплекс реформ було проведено у досить короткий термін (приблизно 5 років). Завдяки цьому наразі в Грузії більше ніж 300 адміністративних послуг громадяни можуть отримати досить швидко (до 15 хвилин) та без допомоги посередників (нотаріусів) у грузинських домах юстиції [18].

Детальний аналіз впровадження антикорупційних заходів та доведення їх ефективності у боротьбі з корупцією в таких країнах світу як Румунія, Сінгапур, Китай та Грузія дозволяє зробити висновок, що корупція це масштабне явище, яке побороти можна тільки завдяки реформам, готовності чиновників до змін та контролю незалежних органів за процесом боротьби з корупцією. Світовий антикорупційний досвід доводить, що універсальних підходів немає. Країни

вибирають свої методи для зменшення корупції такі як: створення нових антикорупційних органів, впровадження більш суворіших покарань та штрафів, та більш лояльні такі як – відкриті електронні бази даних, легкий доступ до послуг спеціалістів через електронну мережу та інше. Але не потрібно забувати про підписану міжнародну антикорупційну політику та стандарти введення справ, яких потрібно дотримуватися. Тому для кожної з країн ефективність проведення своєї політики для запобігання корупції залежить від різних факторів, зокрема ментальності та культури поведінки громадян, готовності політичної влади на запровадження антикорупційної політики, посилення перевірок та введення справ.

Отже, роблячи висновок, треба зазначити, в Україні сьогодні є доцільним розвивати змішану модель контролю та покарання за корупційні дії. Тобто, недержавні громадські організації повинні надалі розробляти певні методи, інструменти контролю та оцінки корупції на різних рівнях життя населення та при виявленні порушень, відповідно до їхньої специфікації, передавати справи в органи боротьби з корупцією, наприклад, у НАБУ, який зараз починає активно розвиватися за допомогою іноземних установ. А також, зі сторони державної влади потрібно посилити перевірки державних службовців та покращити систему відбору працівників на державні посадові місця, крім того впровадити більш суворі закони та покарання за корупційні дії, порушення яких будуть розглядатися в незалежному антикорупційному суді. А з боку громадян буде результативним запровадження практики повідомлення про виявлення корупції.

1.3. Корупційна діяльність як загроза фінансовій безпеці країни

Фінансова безпека держави — це ступінь захищеності фінансових інтересів держави, стан фінансової, грошово-кредитної, бюджетної, податкової, валютної, банківської, інвестиційної, митно-тарифної, розрахункової та

фондової систем, що характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, спроможністю держави ефективно формувати та раціонально використовувати фінансові ресурси, достатні для задоволення її потреб [19]. Місце фінансової безпеки в системі національної безпеки показано на рис. 1.3. На мікрорівні фінансова безпека включає фінансову безпеку домогосподарств (громадян) та фінансову безпеку підприємств (установ, організацій). На макрорівні розглядається фінансова безпека містить такі елементи як бюджетну, боргову, грошово-кредитну, валютну, інвестиційну, банківську безпеку та безпеку небанківського фінансового сектору [20].

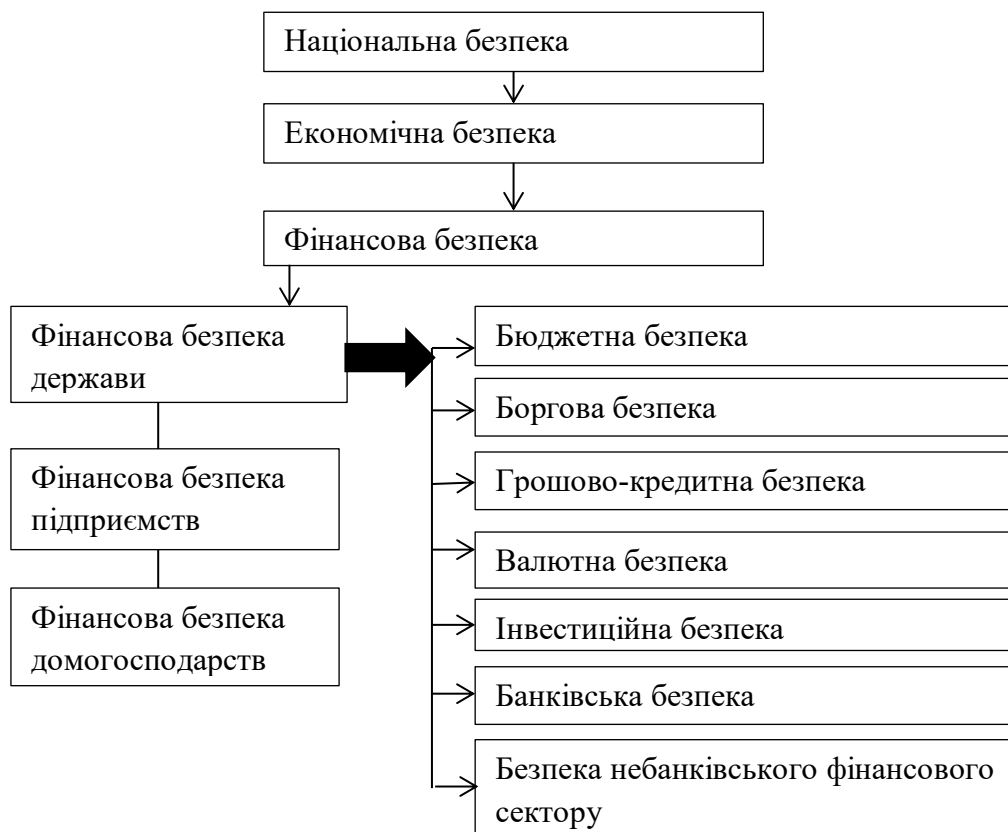

Рис. 1.3. Система національної безпеки

Джерело: [20]

За наявності негативного впливу різних чинників відбувається формування потенційно можливих або реальних загроз, які породжують фінансово-економічні проблеми (див. табл. 1.3).

Таблиця 1.3

**Проблеми, наявні та потенційно можливі загрози фінансовій безпеці
України**

Складові фінансової безпеки держави	Проблеми, наявні та потенційно можливі загрози
Бюджетна безпека	Недосконалість нормативно-правового забезпечення бюджетного процесу. Несвоєчасне ухвалення Державного бюджету України та затвердження звітів щодо його виконання. Прорахунки в бюджетному плануванні. Непрозорість видатків державного і місцевих бюджетів. Незаконне та неефективне використання бюджетних коштів. Неефективність системи контролю за надходженнями і витратами бюджетних коштів. Бюджетна розбалансованість. Недосконалість системи обліку і виконання бюджетів. Проблеми міжбюджетних відносин і фінансового вирівнювання. Надмірний рівень дефіциту державного бюджету та недостатнє і несвоєчасне наповнення джерел його покриття.
Боргова безпека	Недосконалість нормативно-правової бази формування, використання, обслуговування й погашення державного боргу України. Відсутність чіткої обґрунтованої концепції управління державним боргом. Обмеженість переліку боргових інструментів, що використовуються у практиці державного запозичення. Відсутність чітких механізмів оцінки ефективності залучення і використання кредитних ресурсів. Нерозвиненість вітчизняної практики страхування боргових ресурсів.
Грошово-кредитна безпека	Зростання неплатежів. Слабкий рівень регулювання цін у природних монополіях, цінові диспропорції. Погіршення структури платіжних засобів. Втеча капіталу за кордон.
Валютна безпека	Рух доларових потоків усередині країни та збільшення питомої частки позабанківського грошового обігу.

	Відсутність чіткого нормативно-правового регулювання вітчизняної грошово-кредитної та валютної політики на певний рік. Високий ступінь доларизації вітчизняної економіки.
Інвестиційна безпека	Загострення платіжної і бюджетної кризи, недосконалість валютної і курсової політики. Недостатня мотивація до інвестиційної діяльності різних груп економічних агентів. Зменшення частки прибутку у джерелах фінансування інвестицій. Обмеженість доступних фінансових коштів. Відсутність ефективних механізмів трансформації заощаджень населення в інвестиції. Збереження високих інвестиційних ризиків. Нездатність об'єктивно оцінити реальну економічну вартість активів. Незадовільна організація контролю за структурою вкладень, співвідношенням інвестиційного портфеля за ризикованістю і дохідністю Відсутність повноцінного фондового ринку, вітчизняних спеціалізованих інвестиційних банків та ефективних інвестиційних компаній, незадовільний стан виробничої інфраструктури в Україні.
Банківська безпека	Низький рівень капіталізації банківської системи. Слабкість вітчизняної банківської системи, дефіцит фінансових послуг та інструментів. Ризикова кредитна політика. Недосконала система страхування депозитів. Недостатня ліквідність банківських активів. Низький рівень кредитоспроможності підприємств реального сектора економіки. Невідповідність діяльності банківських установ міжнародним стандартам. Відсутність достатнього золотовалютного запасу. Відсутність довіри населення і юридичних осіб до комерційних банків .
Безпека небанківського фінансового сектору	Слабкий розвиток інфраструктури страхового ринку. Відсутність якісних систем обліку, звітності та розкриття інформації, нагляду за страховою діяльністю. Відсутність середньо- і довгострокового планування діяльності. Вузький асортимент страхових послуг. Неоптимальність страхових портфелів, низька технологічність здійснення страхових операцій.

	Значна інформаційна закритість страхового ринку, недостатність інформаційно-аналітичних матеріалів. Недосконалість нормативно-правового забезпечення щодо цінних паперів, обліку прав їхніх власників та корпоративного управління. Невідповідність окремих елементів вітчизняного фондового ринку стандартам ISO. Не конкурентоспроможність фондового ринку, недостатня розвиненість ринку похідних фінансових інструментів.
--	---

Джерело: [20]

Питання фінансової безпеки є актуальним для кожної країни через інтеграційні процеси. Наприклад, якщо в одній країні є високий рівень корупції та фінансова безпека знаходяться під великим ризиком відповідно, то є велика ймовірність того, що це може вплинути й на інші країни, які пов'язані з нею глобалізаційними процесами.

На сучасному етапі корупція є однією з головних загроз національній безпеці та демократії в Україні, оскільки вона:

- гальмує соціальний прогрес, передусім становлення демократичного громадянського суспільства;
- заважає повноцінній реалізації прав і свобод громадян;
- заперечує принцип верховенства права, а її швидке поширення й надалі зумовлене недосконалістю як правових норм, так і моральних якостей вітчизняного суспільства;
- утискає свободу слова, оскільки корумпована влада переважно зацікавлена в неадекватному, некоректному висвітленні мас-медіа корупційних процесів у країні;
- поширюється внаслідок недосконалості системи державного управління від найнижчого до найвищого рівня, що дає змогу чиновникам на власний розсуд розпоряджатися національними ресурсами;
- породжує недовіру громадян до влади через зневіру в справедливості вирішення наявних проблем і задоволення потреб;
- породжує недовіру громадян один до одного;

- сприймається владою й переважною більшістю населення як звичне явище, а можливість її подолання викликає великі сумніви;
- призводить до падіння міжнародних рейтингів України і небажання закордонних інвесторів вкладати свої капітали в її розвиток [1].

Тож, можна зробити висновок, що корупція вражає не тільки фінансову та економічну безпеку України, а й інших країн. Тим самим гальмуючи економічний розвиток, погіршує надання послуг громадянам, діяльність правоохоронних органів, а найважливіше, що призводить до небажання інвесторів вкладати свої гроші в країни, які мають високий рівень корупції.

Найголовніше, що потрібно для проведення антикорупційної діяльності – це бажання керівництва держави і воля частини громадян, які підтримують дії керівництва. Події 2014 року довели, що і влада і суспільство готові до змін, але водночас є труднощі з адаптацією громадян до нових реформ. Через це буде доречним пояснювати населенню сенс і наслідки від певної зміни в законодавстві. Також багатьом держслужбовцям, особливо які починали ще за часів СРСР складно перейти на новий рівень взаємовідносин в державному апараті, в тому числі вирішення питань легальними способами, тож було б доречно зменшувати частину таких чиновників в найвищих органах влади [18].

Можна зробити висновок, що основними індикаторами фінансової безпеки, на які корупція може мати прямий вплив, є дефіцит державного бюджету, борги країни, вартість банківських кредитів, рівень інфляції, рівень монетизації економіки, обсяг міжнародних резервів НБУ. Тому, спираючись на економічні реалії сьогодення, для підтримання цих показників в допустимих межах, потрібно впроваджувати ефективну бюджетну політику та контролювати використання бюджетних коштів, проводити дієву податкову політику та зупиняти масове ухилення від податків, підтримувати курс національної валюти на стабільному рівні, не створювати велику різницю в доходах найбільш і найменш забезпеченого населення, збільшувати рівень капіталізації банківської системи та впроваджувати більші обсяги довгострокових позик з незначними процентними ставками, зменшити

залежність країни від іноземних позик та підняти рівень інвестиційної діяльності, в тому числі розвиток фондового ринку.

Висновки до розділу 1

Проведений аналіз показав, що корупційна діяльність це специфічна форма економічної поведінки індивіда, державної установи чи приватної компанії, яка порушує законодавство певної країни або підриває довіру до нього для отримання прибутку чи інших вигод; використання службового становища для особистого добробуту, покращення життя своєї сім'ї, родичів тощо. Визначення, ознаки та наслідки корупції відрізняються в теорії вітчизняних і західних поглядів, що ґрунтується на реаліях українського сьогодення.

Можна виділити вітчизняний поділ корупції на види: високорівневу, обласного рівня, дрібного чиновництва та корупцію від злиднів.

Порівняльний аналіз вітчизняної і західних поглядів на класифікацію видів корупції, дозволив запропонувати власну класифікацію, яка відповідає середовищу в Україні і поділяється на корупцію серед еліт та великих корпорацій, на рівні малих і середніх підприємств, в суспільному житті.

Крім того, аналіз досвіду боротьби з корупцією в Румунії, Сінгапурі, Китаї та Грузії дозволив визначити основні положення щодо антикорупційної стратегії для української економіки. По-перше, повинна бути присутня політична воля вищого керівництва до боротьби з корупцією, яка буде функціонувати на всіх рівнях влади: державному, політичному, економічному, соціальному і правовому. По-друге, потрібен організований соціальний контроль з боку громадян або громадської організації за представниками державної влади та їхніми вчинками, а при порушенні певних законів – кримінальне переслідування. В цьому випадку велику роль відіграють засоби масової інформації. По-третє, однією з найважливіших умов є незалежність

судової влади. В останнє, це серйозна підзвітність до незалежного органу, який зможе притягувати їх до відповідальності, а також професійна система відбору на робочі місця державних посадовців, які безпосередньо мають причетність до влади.

Тому після проведення вищезазначених заходів було б доцільно очікувати зміни в проведенні структурних реформ в економіці та ціновій фінансовій стабільності, в отриманні великих обсягів надходжень до державного бюджету, в розвитку та функціонуванні внутрішнього ринку капіталу, в зменшенні ризиків у банківській сфері тощо.

Також, міжнародні договори для протидії корупції, які підписала Україна, змушують нашу державу виконувати зазначені в них пункти та привести антикорупційне законодавство до міжнародних стандартів. Таким чином, що забезпечує є законодавче підґрунтя, яке базується на практиці та досвіді закордонних держав.

РОЗДІЛ 2.

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО СТАНУ КОРУПЦІЇ В РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ ТА МЕТОДИ ЇЇ ОЦІНЮВАННЯ

2.1. Методи оцінювання корупційного рівня та фінансової безпеки країни

Масштаб корупції на сьогодні досить складно оцінити, бо вона, як одна із складових тіньової економіки, прихована від офіційної статистичної звітності. Тому методика вимірювання корупції є важливою діяльністю, яка повинна відповідати певній антикорупційній стратегії, яку веде держава. Завдяки дослідженню рівня корупції можна зробити висновок про сфери, на які він має вплив та імплементувати ефективні антикорупційні заходи. Також результати аналізу підсилюють і привертають увагу суспільства до небезпеки феномену корупції та можуть здійснювати тиск на уряд стосовно реформ [21].

Одним з досліджень є «Індекс сприйняття корупції» (далі – ІСК), який існує і використовується з 1995 року, і ранжує 180 країн та територій, за рівнем корупції в державному секторі. ІСК за 2018 р розраховувався на основі 13 різних джерел даних, наданих 12 різними організаціями, що реєстрували інформацію про сприйняття корупції протягом останніх двох років. Він визначається результатами незалежного опитування серед експертів з антикорупції та бізнесменів. На основі результатів опитування будується шкала від 0 до 100 балів, де 0 балів – це дуже корумпований державний сектор в певній країні чи території, а 100 балів – навпаки, дуже прозорий. Дана стандартизація здійснюється шляхом вирахування середнього арифметичного значення кожного джерела в вихідному році з балу, отриманого кожною країною, а потім ділення на величину середнього відхилення в рамках такого джерела в вихідному році. Таке віднімання і ділення з використанням параметрів вихідного року забезпечує можливість порівняння балів ІСК в тимчасовій динаміці від року до року, починаючи з 2012 р. Після зазначених вище

розрахунків стандартизовані результати в балах переводяться в шкалу ІСК, шляхом множення на величину середнього відхилення в рамках ІСК в 2012 р і додавання до нього середнього арифметичного значення ІСК в 2012 р, щоб вся сукупність наявних даних виражалася на шкалі ІСК від 0 до 100 [22]. Багато українських дослідників критикують ІСК і вважають його не доцільним для використання в аналізі корупційного рівня України, а саме через такі деякі проблеми:

- Проблема у визначенні індивідуальних індексів. Тобто розрахунок кінцевого ІСК є не зовсім прозорим та зрозумілим, та отримання достовірної інформації щодо формування індивідуальних показників корупції не завжди є доступним для користувачів;
- Обмеженість у виборі категорій опитуваних. ІСК, як зазначалося вище, ґрунтується на результатах опитування підприємців та аналітиків з різних країн світу, в тому числі з досліджуваної країни. Але, таким чином, до цього показника не входить оцінка населення, яке безпосередньо має справу з проявами корупції в повсякденному житті, тобто це спричиняє обмеженість і ще більшу суб'єктивність наданої інформації;
- Вплив принципів коригування охоплення країн. Йдеться про те, що з часом змінюється кількість досліджуваних країн, що відповідно збільшує або зменшує шкалу ранжування і призводить до виникнення похибки зміщення за умови співставлення рейтингів однієї країни за декілька років. Тому місце країни може змінитися через зміну кількості країн, що досліджуються індексом;
- Врахування національних особливостей. ІСК не бере до уваги специфічні особливості національних проявів корупції, тому і зміщує оцінку корупції в країні. Отже, кожна країна має свій специфічний рейтинг; та інші [23].

Ще одне опитування від Трансперенсі Інтернешнл (Transparency International) для дослідження корупції це «Барометр Світової Корупції» (Global Corruption Barometer), який вимірює вплив корупції на життя населення певної країни світу, на основі їхніх суб'єктивних відповідей. Також Барометр визначає суспільну думку щодо участі суспільства в корупційних діях та оцінює антикорупційні дії органів влади та їх ефективність. Опитувальною аудиторією є повнолітні громадяни всіх вікових категорій [24]. До опитування включаються такі питання, як «На вашу думку, за останній рік рівень корупції в вашій країні зменшився, збільшився чи залишився на тому самому рівні?», «Як багато людей з оточення президента/прем'єр-міністра (чи вони самі) причетні до корупції, чи ви не чули багато про це, щоб відповісти?» або «Чи згодні ви, що звичайні люди можуть внести свій вклад в боротьбу з корупцією?» та інші, що допомагають скласти уявлення про корупційний клімат в певній країні чи території.

Також, найпоширенішими і менш суб'єктивними показниками є Світові Індикатори Управління (Worldwide Governance Indicators), які відображають агреговані та індивідуальні показники управління для більш ніж 200 країн і територій за період 1996–2018 рр. А саме такі шість аспектів управління:

- Голос і підзвітність;
- Політична стабільність та відсутність насильства;
- Ефективність уряду;
- Нормативна якість;
- Верховенство права;
- Контроль за корупцією [25].

Ці показники в сукупності поєднують у собі погляди великої кількості респондентів підприємств, громадян та експертів у промислових та країнах, що розвиваються. Вони ґрунтуються на понад 30 індивідуальних джерелах даних, створених різними дослідницькими інститутами, аналітичними центрами, неурядовими організаціями, міжнародними організаціями та приватними

фірмами. Світові Індикатори Управління розроблені Даніелем Кауфманом, Інститутом управління природними ресурсами (NRGI) та Інститутом Брукінгса, Аартом Краєм, дослідницькою групою Світового банку [25].

Показник «Контроль за корупцією» охоплює уявлення про те, якою мірою державна влада займається приватною вигодою, включаючи як дрібні, так і великі форми корупції, а також наскільки влада окупована елітою та приватними інтересами. В цьому індикаторі наявний процентний рейтинг, який вказує на ранг країни серед усіх країн, що охоплені показником, з 0, що відповідає найнижчому рангу і найвищому рівню корупції, і 100 – найвищому рангу і найвищому рівню корупції. Процентні ранги були скориговані для виправлення змін у часі у складі країн, які охоплюються «Контролем за корупцією» [26].

Для аналізу впливу корупції на фінансову стабільність, варто також детально проаналізувати як поняття фінансової безпеки країни, так і основні індикатори, що відображають її рівень, а також їх порогові значення (за наявності). При цьому, для оцінюванні рівня та аналізу стану фінансової безпеки держави варто брати до уваги усі її складники, оскільки кожна сфера характеризується властивими їй чинниками, наявність та реалізація яких може мати позитивний чи негативний вплив на фінансовий сектор загалом. Індикатори та порогові значення індикаторів фінансової безпеки України за основними складниками, які можна використовувати для визначення її безпечного виміру, наведено в таблиці 2.1 [20].

Таблиця 2.1

Індикатори та порогові значення індикаторів фінансової безпеки України

Складові фінансової безпеки держави	Індикатори та їх порогові значення
Бюджетна безпека	Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, % (не більше 30). Відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, % (не більше 3).

	Обсяг трансфертів з державного бюджету, % (не більше 15). Амплітуда коливань бюджетних видатків на одну особу між регіонами України, % (не більше 30).
Боргова безпека	Відношення загального обсягу державного боргу до ВВП, % (не більше 60). Відношення загального обсягу зовнішнього боргу до ВВП, % (не більше 25). Рівень зовнішньої заборгованості на одну особу, дол. США (не більше 200). Відношення обсягу внутрішнього боргу до ВВП, % (не більше 30).
Грошово-кредитна безпека	Рівень монетизації економіки, % (не більше 50). Рівень інфляції (до грудня попереднього року), % (не більше 107). Обсяг готівки, % (не більше 4). Рівень середньої процентної ставки кредитів банківських установ відносно інфляції, % (не більше 5).
Валютна безпека	Відношення обсягів депозитів в іноземній валюті до загальних обсягів депозитів, % (не більше 25). Темп зміни індексу офіційного курсу гривні до дол. США до показників попереднього періоду, % (не більше 6). Відношення обсягів кредитів в іноземній валюті до загальних обсягів кредитів, % (не більше 25). Коефіцієнт покриття міжнародними резервами держави грошової бази, % (не менше 100).
Інвестиційна безпека	Відношення обсягу інвестицій до вартості основних фондів, % (не менше 6). Співвідношення темпів приросту інвестицій до темпів приросту ВВП, разів (2-32). Обсяг прямих іноземних інвестицій, % до ВВП (не менше 5). Витрати на науково-технічну діяльність, % до ВВП (не менше 2). Ступінь зносу основних засобів, % (не більше 35).
Банківська безпека	Частка іноземного банківського капіталу у загальному обсязі банківського капіталу, % (не більше 30). Обсяг кредитування банками реального сектору економіки, % до ВВП (не менше 30). Рівень сумнівної заборгованості у кредитному портфелі, % (не більше 10).
Безпека небанківського фінансового сектору	Показник щільності страхування (страхові премії на одну особу), дол. США. (не менше 140). Частка довгострокового страхування у загальному обсязі зібраних страхових премій, % (не менше 30). Рівень страхових виплат, % (не менше 30).

	Дохідність облігації внутрішньої державної позики, % (3-4). Частка покриття державними цінними паперами внутрішнього державного боргу, % (не більше 80). Відношення обсягу капіталізації ринку акцій до ВВП, % (60-90).
--	---

Джерело: [20]

Проведений аналіз показників, дозволяє зробити висновок, що в методиці вирахування кожного показника визначення рівня корупції чи фінансової безпеки є певні неточності та суб'єктивізм. Незважаючи на це багато науковців і дослідників спираються на ці наявні дані та проводять свої аналізи саме ґрунтуючись на показниках таких як Індекс сприйняття корупції, Світові Індикатори Управління та індикатори фінансової безпеки країни.

2.2. Основні фактори прояву корупційної діяльності в Україні та країнах світу

За даними Міжнародної неурядової організації Трансперенсі Інтернешнл (Transparency International) та їхнього «Індексу сприйняття корупції» (Corruption Perception Index), який аналізує 180 країн та територій за їхнім рівнем корупції у державному секторі завдяки оцінкам з опитування експертів з антикорупції та бізнесменів. «Індекс сприйняття корупції» вимірюється по шкалі від 0 до 100 балів, де з 0 до 49 балів вважається високо корумпована країна чи територія, а від 50 до 100 балів – менш корумпована країна чи територія. Індекс існує з 1995 року, але система оцінювання була змінена в 2012 році. Більше ніж дві третини з 180 країн світу, за результатами «Індексу сприйняття корупції» 2019 року, мають оцінку нижче 50 балів, коли середній бал 43 [27]. Індекс базується на декількох незалежних опитуваннях, у котрих беруть участь міжнародні фінансові та правозахисні експерти, в тому числі з Азійського та Африканського банків розвитку, Світового банку та міжнародної організації Freedom House [28].

«Індекс сприйняття корупції» висвітлює, що країни не здатні значно контролювати корупцію, що сприяє послабленню демократії в усьому світі. З аналізу звіту Міжнародної організації Трансперенсі Інтернешнл (Transparency International) за 2019 рік можна зробити висновок, що найменш корумпованими країнами виявилися Данія (87/100) та Нова Зеландія (87/100), які супроводжувалися Фінляндією (86/100), Сінгапуром (85/100), Швецією (85/100) та Швейцарією (85/100). В той час як Південний Судан (12/100), Сомалі (9/100) та Сирія (13/100) показали найвищий результат корумпованості влади. Ці країни знаходилися поруч в рейтингу з Єменом (15/100), Венесуелою (16/100), Суданом (16/100), Екваторіальною Гвінеєю (16/100) та Афганістаном (16/100) [29].

Необхідно зазначити, що жодна територія чи країна світу не має найкращого результату в 100 балів, а також з 2012 до 2019 року тільки 22 країни значно зменшили свій рівень корупції, включаючи Грецію (з 46 до 48/100), Гаяну (з 25 до 40/100) та Естонію (з 70 до 74/100), в 21 – він ще більше погіршився, наприклад, у Канаді (з 83 до 77/100), Австралії (з 79 до 77/100) та в країні Нікарагуа (з 27 до 22/100), а інші 137 держав тримають його на попередньому рівні чи із незначними змінами. У 2019 році Західна Європа та Європейський Союз мають найвищий рейтинговий бал по регіонах із середнім показником 66/100, тоді як Південно-Сахарська Африка - найнижчий бал – 32 зі 100. Обидва регіони залишилися незмінними в середньому з минулого року [29].

Показник в Україні з 2015 року (27/100) змінився на 5 пунктів, і в 2018 році цей показник становив 32/100 [27]. Але в 2019 році ситуація погіршилася та індекс зменшився до 30 балів зі 100 [29].

Необхідно додати, що в 2019 році дослідження «Індексу сприйняття корупції» Трансперенсі Інтернешнл (Transparency International) висвітлює зв'язок між політикою, грошима та корупцією. Утримання великих грошей поза політикою має важливе значення для того, щоб прийняття політичних рішень відповідало інтересам суспільства та обмежувало можливості корупційних

угод. Країни, які підтримують високе значення ІСК, мають чітке дотримання правил фінансування політичних кампаній, численні консультації щодо прийняття політичних рішень. Для зменшення корупції та відновлення довіри до політики необхідно в першу чергу запобігти можливостям політичної корупції та сприяти цілісності політичних систем. Трансперенсі Інтернешнл (Transparency International) в цьому випадку рекомендує:

- Управляти конфліктами інтересів;
- Контролювати політичне фінансування;
- Підсилити виборчу чесність;
- Регулювати лобістські заходи;
- Розширювати можливості громадян;
- Посилити перевірки [29].

Також всесвітньо відоме дослідження Трансперенсі Інтернешнл (Transparency International) «Барометр Світової Корупції» (Global Corruption Barometer) вимірює вплив корупції на життя громадян у різних країнах світу. Барометр дозволяє визначати суспільну думку щодо участі громадян у корупційних діях та їх оцінку діяльності органів влади в подоланні корупційних зловживань. В опитуванні беруть участь повнолітні громадяни всіх вікових категорій [24].

В таблиці 2.2 наведено перелік країн, де населення відчуває себе найбільш і найменш причетними до зміни рівня корупції в своїй країні чи території. Тож, можна побачити, що найменш причетними себе відчують в Білорусії, Чехії, Україні, Хорватії та Словаччині та найбільш причетними в Бразилії, Гренландії, Коста Ріці, Парагваї та Португалії.

Таблиця 2.2

Перелік країн, де люди відчували себе найменш/найбільш зайнятими корупцією в 2017 році, % погоджених

Країни, де люди відчують найменш зайнятими корупцією, % погоджених	Країни, де люди відчують найбільш зайнятими корупцією, % погоджених
Білорусь – 10%	Бразилія – 83%

Чехія – 12%	Гренландія – 83%
Україна – 14%	Коста Ріка – 82%
Угорщина – 14%	Парагвай – 82%
Словаччина – 18%	Португалія – 82%

Джерело: складено автором на основі даних [30]

На рис. 2.1. зображено графік, який показує установи, які є найбільш корумповані за опитуванням суспільства з досліджуваної сукупності країн. З проведеного аналізу можна побачити, що 36% громадян вважає, що поліція і виборні посадовці є в більшості корумпованими, 35% і 34% громадян вважають, що це державні чиновники та керівники підприємств відповідно, 33% - місцевий уряд, 32% - прем'єр міністр/президент та податківці, 30% - судді і 30% - релігійні лідери.

Рис. 2.1. Установи, які є найбільш корумповані за версією опитуваних громадян в середньому по світу за 2017 рік (% населення погодилися)

Джерело: складено автором на основі даних [30]

Отже, з попереднього рис. 2.1. видно, що населення з усього світу в сукупності найменше довіряє і вважає високо корумпованими саме виборних представників, поліцію та урядових чиновників, тобто всі органи влади, які повинні забезпечувати захист громадян. Та найменш корумпованими вважають релігійних лідерів, бо не визнають, що люди з високими моральними цінностями можуть бути причетними до злочинної діяльності.

Проаналізувавши дані показнику «Барометру Світової Корупції» за 2017 рік (Global Corruption Barometer), можна побачити існування певних регіональних відмінностей в результатах опитування:

- У Азіатсько-Тихоокеанському регіоні (39%) і в Африці, на південь від Сахари (47%), поліція вважалася найбільш корумпованою;
- У Європі та Центральній Азії (31%) обрані державні представники вважалися найбільш корумпованими;
- На Близькому Сході та в Північній Африці виборні представники, податкові чиновники та державні службовці вважалися високо корумпованими за думкою 45% населення [30].

Необхідно навести статистичні показники хабарництва в сукупності по досліджуваним країнам за 2017 рік на рис. 2.2.

Рис. 2.2. Відсоток хабарництва в різних регіонах світу за 2017 рік (% хабарів)

Джерело: складено автором на основі даних [30]

З аналізу даних, наведених на рис. 2.2. можна зробити висновок, що найбільший відсоток хабарництва в країнах колишньої співдружності незалежних держав (30%), Близькому Сході та Північній Африці (30%). Трохи менший показник в країнах Латинської Америки та Карибського басейну (29%), Азіатсько-Тихоокеанському регіоні (28%). Є певні відмінності в Африці на південь від Сахари (23%), країнах-кандидатах до приєднання в Європейський

Союз (20%), та найменший показник в Європейському Союзі (9%). З цього випливає, що найвищий показник корупції залишається в тих країнах, де не добре розвинута демократія, нестабільна ситуація в країні тощо.

Тож для порівняння також потрібно навести більш нові дані «Барометру Світової Корупції» (Global Corruption Barometer) за 2019 рік, що стосуються країн Латинської Америки, Карибського басейну та Африки.

По-перше, дослідження, проведене в період з січня по березень 2019 року, є найбільшим та детально описаним завдяки поглядам громадян на корупцію та хабарництво в Латинській Америці та на Карибському басейні. Люди, що вчинили корупційні дії в регіоні призвели до скандалів та були притягнуті до кримінальної відповідальності. Для даного аналізу було опитано більше ніж 17 тис громадян з 18 країн, 53% яких вважають, що за останній рік рівень корупції в цих регіонах піднявся, 16% - що рівень корупції зменшився та 29% вважають, що корупція залишилася на сталому рівні.

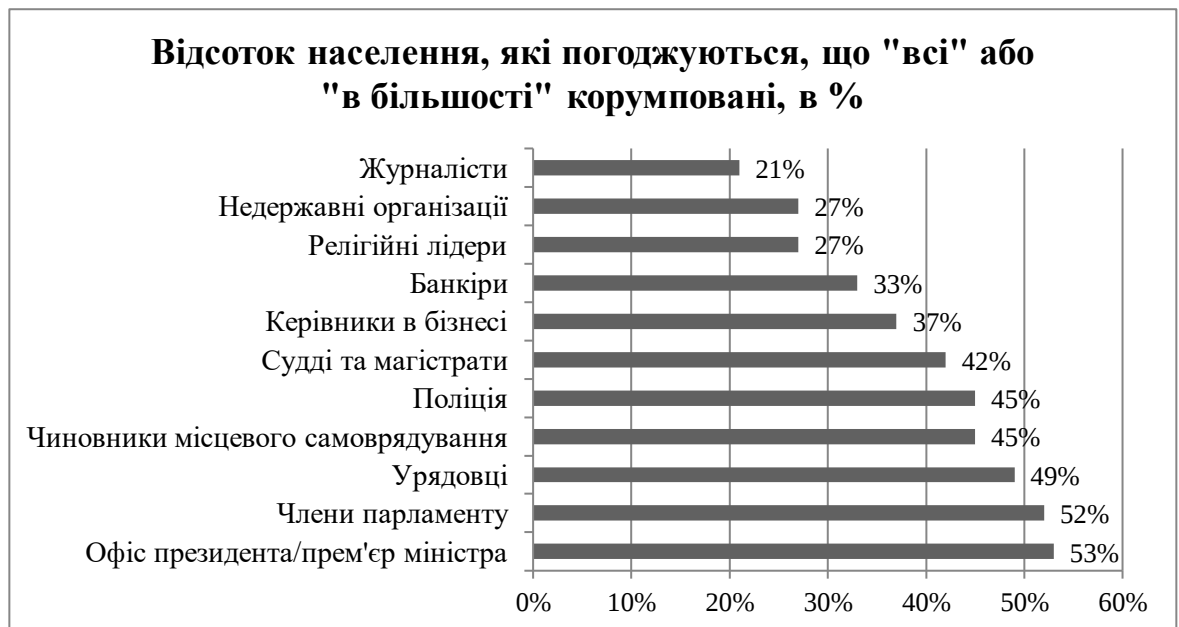

Рис. 2.3. Установи, які є найбільш корумповані за версією опитуваних громадян в Латинській Америці та Карибському басейні за 2019 рік (% населення погодилося)

Джерело: складено автором на основі даних [31]

Також на рис. 2.3. можна побачити відсоток громадян, які думають, що більшість працівників в даних інституціях корумповані [31].

Також 85% населення з досліджуваних територій вважають, що корупція в уряді це велика проблема, 13% - що урядова корупція це мала проблема, тому тільки 1 людина з 5 вірить своєму уряду. Було зазначено, що більше ніж 1 людина з 5, які зверталися до державних послуг за останній рік, платили хабарі, в розрахунку це приблизно 56 млн громадян. З 18 досліджуваних країн, у Венесуелі 50% користувачів державних послуг платили хабар за останні 12 місяців, у Мексиці – 34%, у Перу – 30%. Найбільш прозорими країнами виявилися Бразилія, де тільки 11% громадян платили хабар, Барбадос – 9% та Коста Ріка – 7%. У Сальвадорі, Гондурасі, Ямайці та Венесуелі приблизно $\frac{3}{4}$ опитуваного населення вважають, що будуть покарані про повідомлення корупції. На Багамських островах, у Гаяні та Панамі 77% опитаних вважають, що мають вплив на боротьбу з корупцією [31].

У «Барометрі Світової Корупції» також було висвітлено роль жінок в збільшенні рівня корупції в Латинській Америці та Карибському басейні та зроблено висновок, що жінки більш імовірно будуть давати хабарі в сферах охорони здоров'я та освіти, а також, що бідні жінки більш схильні давати хабарі суддям ніж представниці з більшим доходом [31].

По-друге, аналізуючи «Барометрі Світової Корупції» про країни Африки за 2019 рік можна сказати, що було опитано більше ніж 47 тис громадян з 35 країн, 55% з яких думають, що рівень корупції збільшився за останній рік, та 23% - які вважають, що зменшився, 16% - вважають, що не змінився [32]. Також на рис. 2.4. можна побачити відсоток громадян, які думають, що більшість працівників в даних інституціях корумповані.

Рис. 2.4. Установи, які є найбільш корумповані за версією опитуваних громадян в Африці за 2019 рік (% населення погодилися)

Джерело: складено автором на основі даних [32]

З усіх опитаних громадян 59% думають, що їхній уряд не виконує свою роботу з боротьби з корупцією, в той час як 34% - вважають навпаки. Було зазначено, що більше ніж 1 людина з 4, які зверталися до державних послуг за останній рік, платили хабарі, в розрахунку це приблизно 130 млн громадян. З досліджуваних 35 країн найвищі показники у відсотках населення, хто давав хабарі за державні послуги за останній рік були в Демократичній республіці Конго – 80%, Ліберії – 53%, Сьєрі-Леоні – 52%, та найнижчі показники зустрічалися в Кабо-Верде – 8%, Ботсвані -7%, Маврікії – 5% [32].

Було досліджено, що в Африканських країнах чоловіки більш схильні платити хабарі (32% користувачів державних послуг) ніж жінки (25% користувачів державних послуг), бідні майже вдвічі частіше дають хабарі ніж багатші люди. Але найбільш показовою статистикою є те, що 32% молодих людей (віком від 18 до 34 років) більш імовірно будуть давати хабарі, ніж старі (віком 55+ років) [32]. Тобто, сьогодні в Африці серед молоді немає громадської думки, що корупція є негативним явищем, який потрібно зменшувати.

З дослідження на Африканському континенті, можна зробити висновок, що корупція там дуже поширене явище серед усіх верств населення, що молодь продовжує цю тенденцію і навіть не намагається щось змінювати, можливо це спричинено через низьку розвиненість континенту чи низьку свободу слова. Також, як і в усіх попередніх дослідженнях, найбільш закорумповані є поліція та урядовці, які повинні навпаки захищати та відстоювати інтереси населення.

Дані показника «Барометру Світової Корупції» (Global Corruption Barometer) за 2013 рік, напередодні Революції Гідності свідчили про те, що кожен третій українець згоден заради боротьби з корупцією брати участь в протестах, то результати 2016 року свідчать про певну зміну ситуації – 29% наших співгромадян готові відмовлятися платити хабар, 9% готові повідомляти про корупцію, 6% будуть голосувати за доброчесних кандидатів та партії, 7% готові вголос обговорювати проблему корупції, 2% готові вступити до антикорупційної організації, а 1% – не підтримувати не доброчесний бізнес [24].

Відповідно до опитування «Барометру Світової Корупції» (Global Corruption Barometer) за 2016 рік проблема корупції є досі найактуальнішою для нашої держави – це засвідчили 56% респондентів. На питання, чи знизився рівень корупції за чотири роки, 72% українців відповіли негативно. Спроби уряду змінити цю ситуацію 86% опитаних оцінюють заперечно. При цьому, 49% українців вважають, що заможні люди впливають на уряд у власних приватних інтересах, і пропонують запровадити більш жорсткі правила, аби цьому запобігти, а 67% впевнені в необхідності заборонити компаніям фінансувати політичні партії та кандидатів [24].

Найкорумпованими українці назвали: державних службовців (65%), парламент (64%), працівників податкової сфери (62%), суддів (61%), президента та прем'єр-міністра (60%), представників місцевих органів влади (55%), поліцію (54%), керівників бізнесу (46%), релігійних лідерів (32%). І це не дивно, адже 38% наших співгромадян протягом 2016 року давали хабар при взаємодії з органами влади. Найчастіше українці платили хабар при отриманні

послуг у таких установах: початкові та середні навчальні заклади (38%), медичні установи (33%), при взаємодії з дорожньою поліцією (33%), у системі професійної освіти (31%), оформлюючи виплати по безробіттю (9%), оформлюючи соціальні пільги (6%) [24].

При цьому, не будуть повідомляти про корупцію 42% опитаних, адже 16% – переконані, що таким чином нічого не зміниться, а 14% бояться наслідків після повідомлення. Також варто відзначити певний прогрес порівняно з минулими роками: у 2013 році 74% українців не повідомляли про корупцію, бо 63% з них вважали, що це нічого не змінить, а 24% боялися наслідків [24].

Отже, для аналізу рівня корупції в країнах світу існують широковідомі інструменти від Трансперенсі Інтернешнл (Transparency International): «Індекс сприйняття корупції» (Corruption Perception Index) та «Барометру Світової Корупції» (Global Corruption Barometer). «Індекс сприйняття корупції» ґрунтується на професійній оцінці експертів та бізнесменів, в той час, коли «Барометр Світової Корупції» – на суб'єктивних твердженнях населення. З проведеного дослідження можна зробити висновок, що країни з нульовим рівнем корупції не існують, а також, що за останні роки дуже маленька кількість країн мали певні позитивні зрушення в рівні корупції. Найбільш корумповані є найменш розвинуті країни, з неефективною економікою та не демократичною формою влади. Суспільство з досліджуваних країн вважає, що найбільш корумповані є виборні представники, тобто майбутня влада, поліція та уряд, що змушує їх відчувати себе менш захищеними на своїй території чи країні. Згідно з опитуванням «Барометру Світової Корупції» в Україні в 2016 році, громадяни не вірять і не бачать, що уряд робить якісь зміни в боротьбі з корупцією, а також малий відсоток населення, які погодились би повідомляти про випадки корупції чи сприяти антикорупційній політиці.

2.3. Порівняльний аналіз антикорупційної політики в різних країнах світу та їхній вплив на рівень корупції та фінансову безпеку

Для порівняльного аналізу антикорупційної політики було обрано країни, які застосовують різні між собою заходи для подолання корупції в своїх країнах, а саме: Румунію, Сінгапур, Китай та Грузію.

На рис. 2.5. відображено динаміку «Індексу сприйняття корупції» (Corruption Perception Index) в таких країнах як Сінгапур, Грузія, Румунія та Китай.

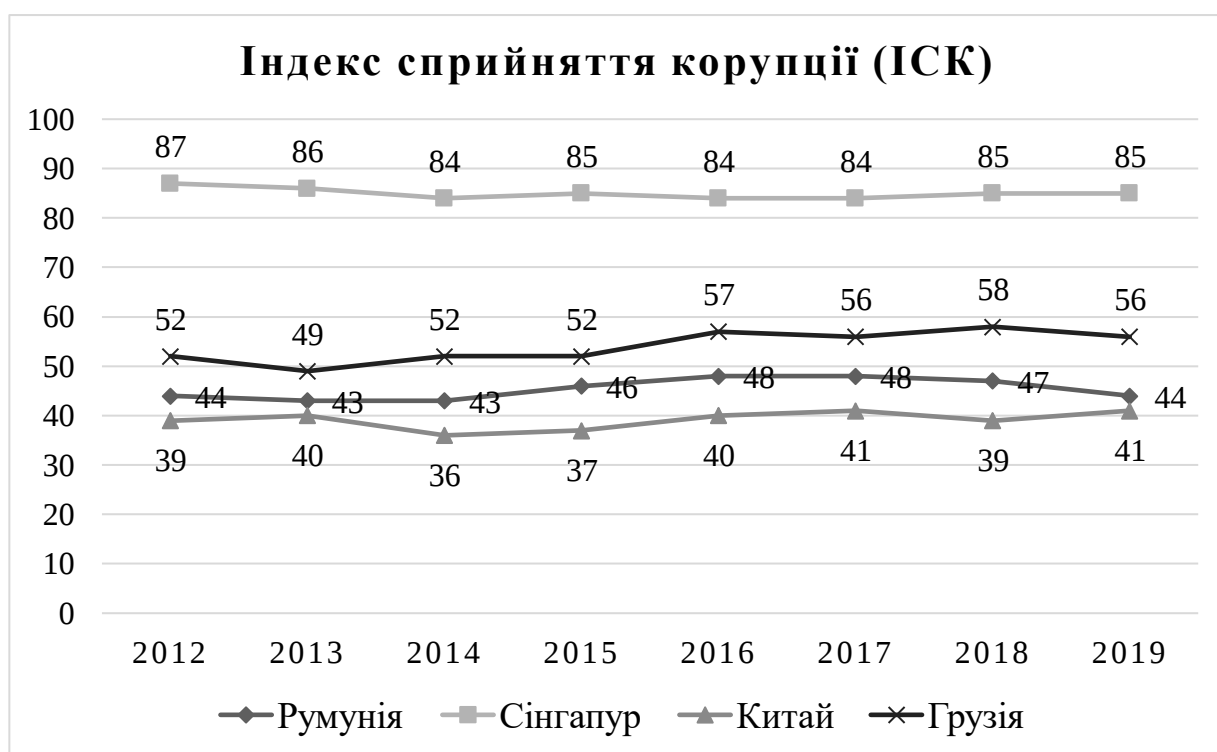

Рис. 2.5. «Індекс сприйняття корупції» за період 2012-2019 років в Сінгапурі, Грузії, Румунії та Китаї.

Джерело: складено автором на основі даних [33]

Проаналізувавши вищезазначену антикорупційну політику цих країн та «Індекс сприйняття корупції» (Corruption Perception Index) від Трансперенсі Інтернешнл (Transparency International), можна зробити висновок, що найдієвіше вживала заходи Грузія (44 місце зі 180). Її показник зріс на 6 одиниць за 6 років, хоч і погіршився в 2019 році, але це все одно доводить ефективність їхнього антикорупційного підходу. Тобто, дієвим для Грузії було

те, що вони зменшили чисельність чиновників та збільшили їхню мобільність і фінансове забезпечення, та комплекс антикорупційних реформ був проведений за 5 років, що є дуже коротким терміном. Також допомогло зменшити рівень корупції в країні те, що більше 300 адміністративних послуг громадяни можуть отримати в грузинських домах юстиції за, приблизно, 15 хвилин і без допомоги нотаріусів чи інших посередників.

Сінгапур (4 місце зі 180) стабільно показує низький рівень корупції за версією Трансперенсі Інтернешнл (Transparency International) протягом 7 років, з невеликими коливаннями, що доводить ефективність наявної антикорупційної політики та законів, штрафів, а також якісного підбору працівників державного апарату.

З погляду на динаміку показника в Румунії (70 місце зі 180) можна зробити висновок, що Національний антикорупційний директорат є ефективним правоохоронним органом і викриває фінансове шахрайство, зловживання посадовими зобов'язаннями та інше. Тому Румунія впродовж 6 років піднялася на 3 бали вверх, але також мала спад в 2019 році.

Приклад Китаю (80 місце зі 180) показує, що диктатура і репресії не завжди будуть мати позитивні наслідки на корупцію в країні. Жорстокі закони та смертна кара за корупційну діяльність втримують високорозвинену країну на дуже низькій позиції в індексі сприйняття корупції. Впродовж 7 років цей показник коливався в незначному діапазоні, але на 2019 рік, з позначкою в 41 бал, він був на кращому рівні ніж в Україні (30 балів).

В порівнянні з аналізом рівня корупції треба зазначити декілька показників, які частково описують фінансову безпеку держави. Тому на рис. 2.6. позначено індекс ІСК, рівень інфляції (складова грошово-кредитної безпеки) та витрати на науково-технологічну діяльність у відсотках до ВВП (складова інвестиційної безпеки) в таких країнах: Сінгапур, Грузія, Румунія та Китай за 2016 рік.

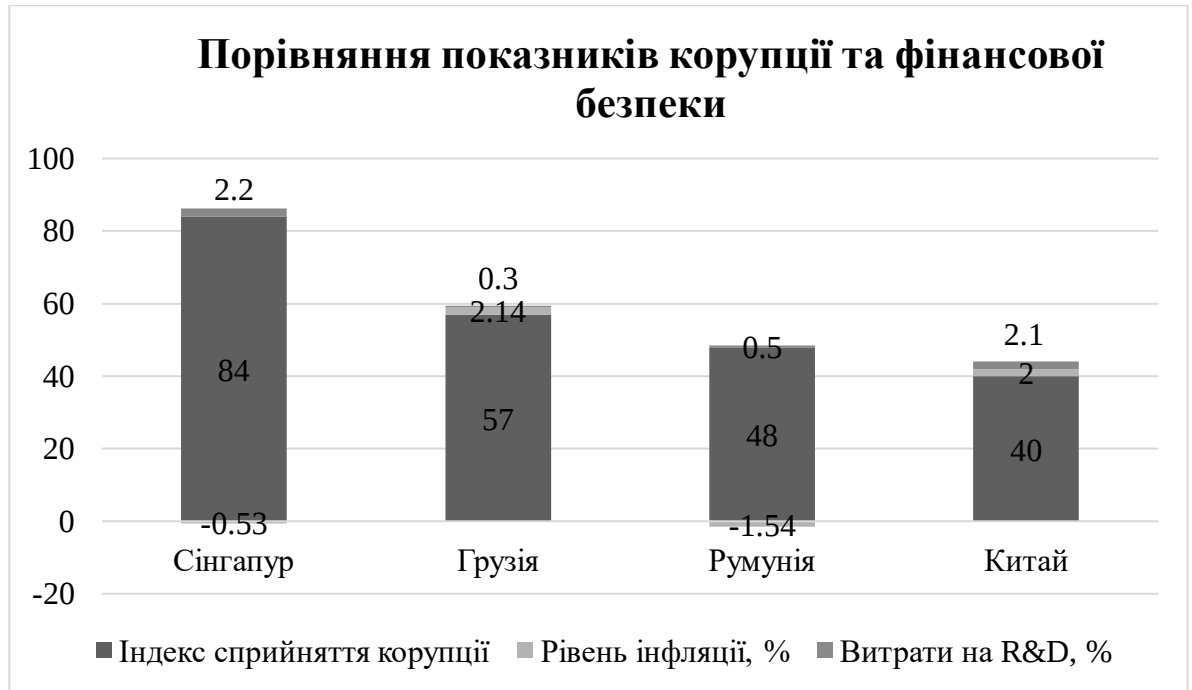

Рис. 2.6. Показник «Індекс сприйняття корупції», рівень інфляції, витрати на R&D в Сінгапурі, Грузії, Румунії та Китаї в 2016 році.

Джерело: складено автором на основі даних [33], [46], [47]

З даного малюнку можна зробити висновок, на прикладі Сінгапуру, де найвищий показник витрат на науково-технічну діяльність, є низький рівень корупції та від'ємний показник інфляції, що свідчить про гарний інвестиційний та економічний клімат. Але на контрасті можна побачити політику Китаю, де на науково-технічну діяльність витрачається приблизно стільки ж відсотків як в Сінгапурі, але через відмінності в введені економічної політики, Китай має вищу інфляцію та вищий рівень корупції.

Також, хотілося б зазначити ТОП-3 країн в рейтингу індексу сприйняття корупції від Трансперенсі Інтернешнл (Transparency International), а саме Данію, Нову Зеландію та Фінляндію, та їхню антикорупційну політику, яка сприяє такому високому показнику

На рис. 2.7. позначено динаміку «Індексу сприйняття корупції» в країнах ТОП-3 рейтингу від Трансперенсі Інтернешнл (Transparency International), які 7 років займали перші позиції.

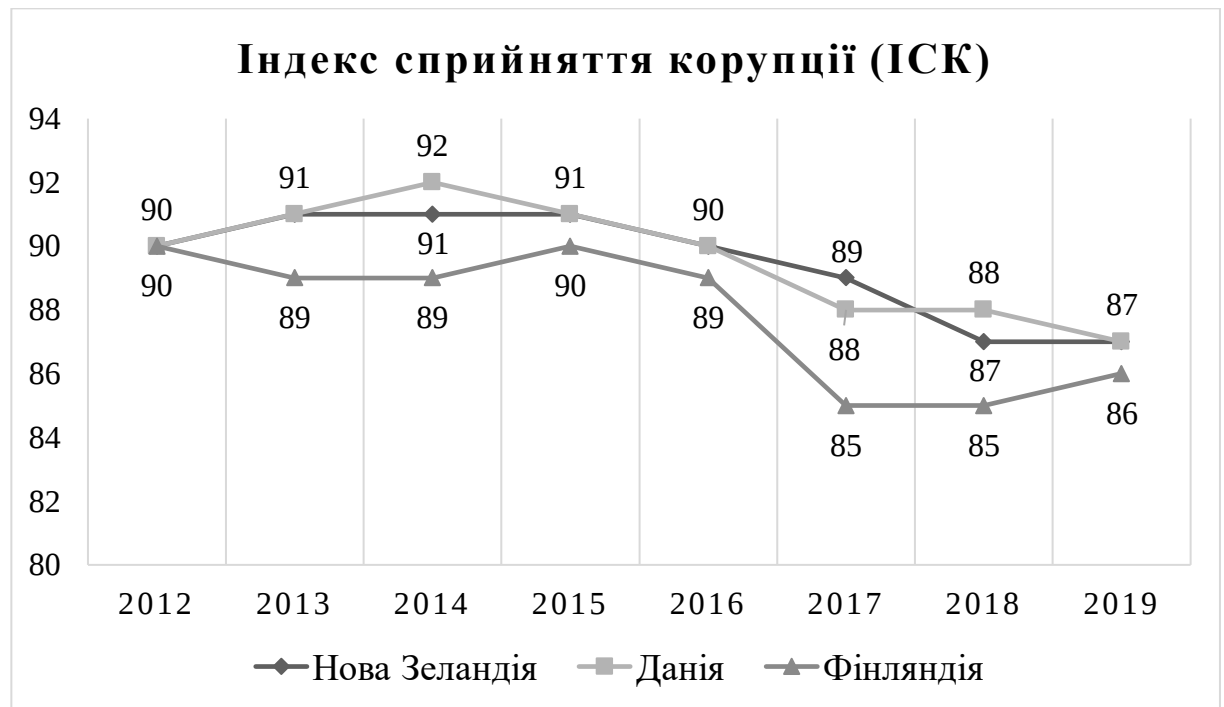

Рис. 2.7. «Індекс сприйняття корупції» (ІСК) за період 2012-2019 років в Данії, Новій Зеландії, Фінляндії.

Джерело: складено автором на основі даних [33]

Ризик корупції для бізнесу в Новій Зеландії (1 місце з 180) мінімальний. Країна, за всіма основними рейтинговими установами та індексами, постійно потрапляє до числа найменш корумпованих країн світу. Прозорі інституції та суворе правозастосування ефективно обмежують корупцію. Регуляторне середовище є сприятливим для бізнесу, а придбання ліцензій або державних послуг часто займає лише один день. Активне та пасивне хабарництво у приватному та державному секторі заборонено Законом про злочини та Законом про секретні комісії. Штрафи коливаються в розмірі від 2 тис. новозеландського долара до 14 років позбавлення волі. Державні службовці не можуть вимагати або приймати подарунки відповідно до Кодексу поведінки Комісії з державної служби. Завдяки прозорості інституцій, державних послуг та великих штрафів і покарань за корупційну діяльність, Нова Зеландія завжди займала перші позиції в рейтингу від Трансперенсі Інтернешнл (Transparency International) та була на одному рівні з Данією [34].

Данія (2 місце з 180) вважається однією з найменш корумпованих країн світу, а хабарництво та інші корупційні практики не вважаються перешкодами

для бізнесу. Датський Кримінальний кодекс забороняє активний і пасивний хабар і більшість інших форм корупційних правопорушень, що містяться в міжнародних антикорупційних конвенціях. Також заборонено давати хабарі іноземним державним службовцям, а компанії можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності за корупційні дії, вчинені особами, які працюють від їхнього імені. Не існує різниці між хабарями та платами за фасилітацію, а доречність подарунків і гостинності залежить від їхніх намірів і вигод. У державному секторі практично не існує формального регулювання конфлікту інтересів та розкриття незаконних активів. Незважаючи на дуже низький рівень корупції, міжнародні інститути моніторингу критикували Данію за непрозорі правила фінансування політичних партій та недостатнє застосування законів про хабарництво за кордоном. Тим не менш, уряд інакше ефективно виконує антикорупційні політики та закони [35]. Як видно з рис. 2.7 Данія за перші 6 років лідувала в рейтингу ТОП-3 країн.

Корупція не впливає суттєво на підприємств, що працюють у Фінляндії (3 місце з 180). Фінська регуляторна система є прозорою, а адміністративна корупція майже не існує. Кримінальний кодекс містить положення щодо активного та пасивного хабарництва, розкрадання, шахрайства та зловживання службовим становищем, а особи та компанії можуть бути притягнуті до відповідальності за правопорушення. Плати за фасилітацію заборонені, а доречність подарунків і гостинності залежить від їхньої цінності, намірів і потенційної вигоди. Антикорупційні рамки, як правило, добре виконуються, але Фінляндію критикують за те, що не розслідують належним чином і не притягують до відповідальності за хабарництво за кордоном. Корупція обмежена через адміністративну культуру прозорості, сильну систему внутрішнього та зовнішнього контролю та залучення громадянського суспільства до управління державними справами. Ізольовані випадки корупції та фаворитизму відбуваються, насамперед, на місцевому рівні, де інтереси бізнесу та місцевих політиків іноді перетинаються в дружніх зв'язках [36].

Незважаючи на це, Фінляндія залишається в ТОП-3 рейтингу країн, але де іноді поступаючись показниками Сінгапуру, Швейцарії та Швеції.

Також для порівняння можемо навести дані індексу ІСК, рівня інфляції (складова грошово-кредитної безпеки) та витрат на науково-технологічну діяльність у відсотках до ВВП (складова інвестиційної безпеки) в таких країнах: Нова Зеландія, Данія та Фінляндія за 2016 рік, на рис. 2.8.

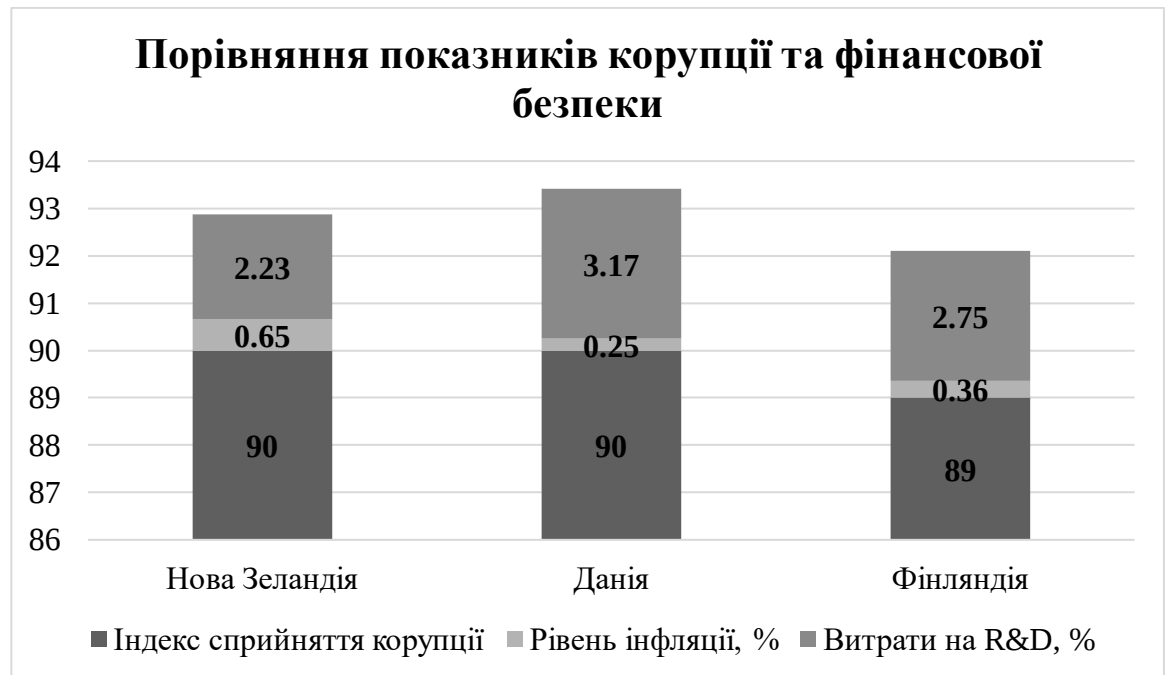

Рис. 2.8. Показник «Індекс сприйняття корупції», рівень інфляції, витрати на R&D в Новій Зеландії, Данії та Фінляндії в 2016 році.

Джерело: складено автором на основі даних [33], [46], [47]

Тож з рис. 2.8. видно, що данні країни не сильно відрізняються одна від одної. Це можливо через те, що вони усі мають однаково ефективну антикорупційну політику, яка має значний вплив як на зниження корупції, так і на покращення фінансової безпеки.

Як показник корупції у державному секторі, ІСК нагороджує країни, де частота хабарництва, розкрадання державних коштів, конфлікти інтересів та інші форми корупції в уряді є найнижчі. Однак це не означає, що ці країни не мають корупції. Країни з найкращими оцінками за Індексом сприйняття корупції не застраховані від корупції. Хоч ІСК показує, що певний державний сектор є одним з найчистіших у світі, корупція все ще існує, особливо у

випадках відмивання грошей та інших проявів корупції в приватному секторі [37].

Економіка північних держав лідирує в звіті ІСК, а Данія (87 балів), Фінляндія (86 балів), Швеція (85 балів), Норвегія (84 балів) та Ісландія (78 балів) посіли п'ять з ТОП-11 місць. Однак низький рівень корупції всередині держави не означає, що вона не пов'язана з корупцією поза її межами, і численні скандали в 2019 році показали, що транснаціональній корупції часто сприяють та розвивають, здавалося б, чисті північні країни [37].

Минулого 2018 року шведський телекомунікаційний гігант, Ericsson погодився заплатити понад 1 мільярд доларів США щоб врегулювати справу про іноземне хабарництво, яке стосувалося їхньої 16-літньої компанії, яка мала гроші за контракти у Китаї, Джибуті, Кувейті, Індонезії та В'єтнамі. Це другий за величиною штраф, сплачений владі США [37].

Данія, яка очолювала рейтинг Трансперенсі Інтернешнл (Transparency International) у 2018 році, була причетна до скандалу з відмиванням грошей навколо Danske Bank, її найбільшого кредитора. Приблизно 230 млрд. доларів підозрілих транзакцій, як вважають, пройшли через естонське відділення Danske Bank, яке було пов'язане з російськими та азербайджанськими схемами відмивання грошей, виявленими Проектом звітності з організованої злочинності та корупції (Organized Crime and Corruption Reporting Project – OCCRP). У листопаді Danske Bank був попередньо покараний за порушення законів Данії щодо боротьби з відмиванням грошей [38].

Як відносно багаті країни, перші сім місць в рейтингу часто є домом для міжнародних компаній, які експортують великі обсяги товарів і послуг. Звіт про корупцію за експортом 2018 року від Трансперенсі Інтернешнл (Transparency International) показав, що більшість цих країн не в змозі розслідувати та покарати компанії, коли вони беруть участь у виплаті хабарів за кордоном. З семи найбільших країн зі звіту 2018 року «Індексу сприйняття корупції», тільки Норвегія та Швейцарія входять до найвищої категорії примусу проти хабарництва за кордоном. Фінляндія, Данія та Сінгапур перебувають у

найнижчій категорії, при цьому Швеція та Нова Зеландія виконують помірно та обмежене застосування іноземного підкупу відповідно [38].

Коли OCCRP розслідували компанії, які давали хабарі політикам на Мальдівах в обмін на недооцінені договори оренди для будівництва дорогих готелів на незайманих рифах і островах, з'явилося ім'я бізнесмена з Сінгапуру. У Фінляндії державна оборонна компанія «Патрія» була частково помічена в корупційному скандалі в Словенії та Хорватії [38].

Іноземне хабарництво перешкоджає розвитку і невілює рівноправні умови міжнародної торгівлі. Також, це може сприяти розвитку корупційної культури, особливо тоді, коли компанії з країн, які вважаються чистими, легітимізують її як засіб отримання комерційної вигоди. До того ж, така практика може також підсилити уявлення про те, що менш розвинені країни є більш корумпованими.

Отже, проведений аналіз доводить, що феномен корупції неможливо викорінити в жодній країні, навіть в найбільш розвинутій. З плином часу, зміною економічної, технологічної, політичної, інвестиційної сфер видно, що корупція у світі тільки еволюціонує і переходить на нові рівні. Зараз перед розвинутими країнами стоїть питання, як контролювати корупцію не тільки в своїй державі, а також і за її межами. Але можна на багатьох прикладах побачити, що для кожної країни, з різним культурним підґрунтям та менталітетом, працюють різні методи для боротьби з корупцією та підвищення фінансової безпеки. Наприклад, ті методи, які є ефективними для населення Сінгапуру, не є такими для громадян Грузії або Китаю. Тому, Україні є сенс аналізувати досвід іноземних країн, але проваджувати ефективні антикорупційні заходи для нашого населення та влади.

Висновки до розділу 2

Проведене дослідження показало, що найпоширенішими показниками з виміру корупційного рівня, які охоплюють 180 країн світу, є «Індекс сприйняття корупції» та «Барометр Світової Корупції». Саме аналіз даних показників сукупної статистики дозволяє визначити рівень закорумпованості державного сектору, та ставлення населення до антикорупційної політики уряду, їхнього прогресу або його відсутності.

Крім того, поглиблений порівняльний аналіз, проведений для таких 4 країн таких як Румунія, Сінгапур, Китай та Грузія, з різними антикорупційними політиками продовж 7 років за «Індексом сприйняття корупції» дозволив визначити чинники, що впливали на зміну корупційного рівня та фінансової безпеки для зазначених країн протягом аналізованого періоду. Додатково було проаналізовано особливість політики держав, які в рейтингу завжди знаходилися в ТОП-3 найменш корумпованих країн чи територій, що дозволило визначити основні заходи, що мали вплив на це.

На основі проведеного аналізу було визначено основні показники, які використовуються в дослідженнях рівня корупції, а саме «Індекс сприйняття корупції», «Барометр Світової Корупції», Світові Індикатори Управління та також індикатори, що характеризують рівень фінансової безпеки України, а також особливості їх застосування та методи їх розрахунку.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

3.1. Визначення основних факторів впливу на збільшення фінансової безпеки в Україні та світі

Для оцінювання впливу корупційної діяльності на фінансову безпеку України на основі регресійного аналізу в якості залежної змінної було обрано показник загального державного боргу до ВВП країни, як один з основних індикаторів фінансової безпеки держави, який відповідає за боргову безпеку. Це валова сума державних зобов'язань, зменшена на суму власного капіталу та фінансових деривативів, утримуваних урядом. Проблема дослідження полягає у визначенні факторів, які впливають на оцінку показника загального державного боргу, виміряного в процентах, який визначений для 31 країни в нашому аналізі.

Для побудови моделі ми беремо такі показники як податкові доходи країн, ВВП на душу населення, прямі іноземні інвестиції та індекс монетарної свободи (monetary freedom index).

Податкові доходи – це показник примусових перерахувань частини доходів центральній владі для державних цілей. Цей показник був обраний через те, що саме податкові надходження до бюджету є широкою зоною корупційних злочинів, тому важливо проаналізувати, як він впливає на рівень фінансової безпеки.

ВВП на душу населення – показник, який демонструє рівень життя населення і його благополуччя та рівень розвиненості економіки. Він є важливий для аналізу, щоб продемонструвати поведінку економіки при її збільшенні та розвитку, чи буде рівень боргу при цьому зменшуватися.

Прямі іноземні інвестиції – це ефективний закордонний капітал, який сприяє економічного розвитку країни, в якій функціонує, а також є одним з індикаторів інвестиційної безпеки країни. Наразі деякі країни, в тому числі Україна, проводять активну політику для залучення прямих іноземних інвестицій, але чи буде це зменшувати рівень боргу доречно перевірити в наступній моделі.

Індекс монетарної свободи – це один з показників ефективності регулювання (Regulatory Efficiency), який складається з індексів свободи бізнесу (business freedom), свободи праці (labor freedom) та монетарної свободи (monetary freedom). Даний індекс поєднує міру стабільності цін з оцінкою контролю цін. Основним показником в ньому виступає середньозважений рівень інфляції протягом останніх трьох років, вплив на фінансову безпеку якого буде доречно оцінити в моделі.

Отже, метою цього дослідження є визначення впливу податкових надходжень, ВВП на душу населення, прямих іноземних інвестицій та індексу монетарної свободи. Тож, для тестування було обрано відповідні гіпотези:

- Рівень показника загального державного боргу обернено залежить від обсягу податкових надходжень;

Припущення каже, що при збільшенні податкових надходжень буде зменшуватися державний борг країни за рахунок виплат з державного бюджету.

- Рівень показника загального державного боргу обернено залежить від рівня ВВП на душу населення;

Обсяг внутрішнього валового продукту на душу населення демонструє економічний розвиток країни поділений на кількість населення цієї країни. Відповідно для моделі ВВП на душу населення має обернений зв'язок, тож, при збільшенні ВВП на душу населення, рівень державного боргу зменшується.

- Рівень показника загального державного боргу обернено залежить від прямих іноземних інвестицій;

Прямі іноземні інвестиції це певний капітал, який допомагає країнам, що розвиваються, удосконалювати ефективність всієї економіки, особливо

приватного сектору (збільшення податкових надходжень, ВВП та робочих місць тощо). Вони є рушійними силами, які не діють в неринкових економіках, а особливо в високо корумпованих країнах. Відповідно, чим вище буде кількість прямих іноземних інвестицій в країну, тим менше – рівень корупції та державного боргу.

- Рівень показника загального державного боргу обернено залежить від індексу монетарної свободи;

Індекс монетарної свободи демонструє середньозважений рівень інфляції, та ступінь контролю цін, який оцінюється як штраф у розмірі до 20 балів, що віднімається від базової оцінки. Також інфляція не лише показує нестабільність економіки в певній країні, а й не ефективне їх використання, і є одним з індикаторів грошово-кредитної безпеки країни. Тому чим менше штраф, тим більше значення індексу, який негативно впливає на державний борг.

Для тестування було обрано дану проблематику через необхідність зменшення корупції в Україні. На стадії, коли країна почала активну боротьбу з корупціонерами на всіх рівнях та в усіх секторах, потрібно проводити дослідження, що впливає на розвиток корупції та який ефект це має на фінансову безпеку країни. Окрім того, для подальшого ефективного економічного розвитку України, потрібно зменшити корупційне середовище та укріплювати фінансову систему, щоб іноземні інвестори зі своїми новітніми технологіями не боялися вкладати свій капітал у виробництво. Після чого будуть створюватися нові робочі місця, приватний сектор буде регулювати більше ніж державний, буде зменшуватися інфляція та укріплюватися гривня.

Для дослідження були взяті дані з міжнародної бази Світового банку (The World bank), які публікуються через електронний ресурс. Всі дані взяті за період з 2013 до 2016 року.

Для кращого розуміння впливу факторів на результативну змінну, треба зазначити їхні визначення та виміри в таблиці 3.1:

Таблиця 3.1

Визначення факторів впливу

Фактор	Визначення та джерело
1. Рівень загального державного боргу	У моделі – GOV_DEBT. Цей показник показує весь запас прямих державних строкових договірних зобов'язань перед іншими, непогашеними на певну дату. Він включає внутрішні та іноземні зобов'язання, такі як валютні та грошові депозити, цінні папери, крім акцій, та позики. Дані знаходяться в відсотках до ВВП [39].
2. Податкові надходження	У моделі – TAX_REVENUE. Податковий дохід відноситься до примусових перерахувань центральній владі для державних цілей. Деякі обов'язкові трансферти, такі як штрафи, штрафи та більшість внесків на соціальне страхування, не включаються. Дані знаходяться у відсотках до ВВП [40].
3. ВВП на душу населення	У моделі – GDP_PER_CAP. Це валовий внутрішній продукт, поділений на середньорічне населення, сума валової доданої вартості всіх виробників резидентів в економіці плюс будь-які податки на продукцію та мінус будь-які субсидії,

	не включені до вартості продукції. Він розраховується без відрахувань на амортизацію виготовлених активів або на виснаження та деградацію природних ресурсів. Дані знаходяться в доларах США [41].
4. Прямі іноземні інвестиції	У моделі – FDI. Це чистий приплив інвестицій для набуття довготривалої частки управління (10 відсотків або більше голосуючих акцій) на підприємстві, що працює в економіці, відмінній від інвестора. Це сума власного капіталу, реінвестування прибутку, іншого довгострокового капіталу та короткострокового капіталу, як показано у платіжному балансі. Ця серія даних показує загальні чисті ПІ. Дані знаходяться в доларах США [42].
5. Індекс монетарної свободи	У моделі – MON_FREE. Монетарна свобода поєднує міру стабільності цін з оцінкою контролю цін. І інфляція, і контроль цін спотворюють ринкову активність. Цінова стабільність без мікроекономічного втручання - ідеальна держава для вільного ринку [43].

Джерело: складено автором на основі даних [39], [40], [41], [42], [43]

Загальний вигляд моделі може бути описаний рівнянням (формула 3.1):

$$GOV_DEBT_t = \beta_0 - \beta_1 * TAX_REVENUE_t - \beta_2 * GDP_PER_CAP_t - \beta_3 * FDI_t - \beta_4 * MON_FREE_t, \quad (3.1)$$

де GOV_DEBT_t – рівень загального державного боргу за t -й період;

$TAX_REVENUE_t$ – податкові надходження за t -й період;

$GDP_PER_CAP_t$ – ВВП на душу населення за t -й період;

FDI_t – прямі іноземні інвестиції за t -й період;

MON_FREE_t – індекс монетарної свободи за t -й період;

$\beta_0, \beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4$ – регресійні коефіцієнти при змінних.

Отже, перед тим як почати практичну частину ми маємо декілька гіпотез про вплив факторів на результативну змінну, а саме: податкові надходження, прямі іноземні інвестиції, ВВП на душу населення, індекс монетарної свободи мають обернений вплив. Тож, після визначення всіх даних факторів, які в дослідженні повинні впливати на рівень державного боргу в країні, можна розпочати робити економетричну модель, яка допоможе побачити реальну ситуацію в світі.

3.2. Емпіричний аналіз основних ризиків та загроз фінансової діяльності для корупційного рівня країни за різних початкових умов та припущень

Тож, після побудови регресії з використанням панельних даних та перевірки моделі на адекватність в пакеті EViews 6, ми отримаємо наступні результати, які наведені в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Результати розрахунків на основі розробленої моделі панельних даних оцінювання впливу податкових надходжень, ВВП на душу населення, прямих іноземних інвестицій, індексу монетарної свободи на рівень загального державного боргу

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	81,35343	5,606635	14,51021	0,0000
TAX_REVENUE	0,812804	0,188749	4,30626	0,0000
GDP_PER_CAP	-0,000869	0,000118	-7,36962	0,0000
FDI	-1,60E-11	9,07E-12	-1,76841	0,0804
MON_FREE	-0,226771	0,071789	-3,15883	0,0022

Джерело: складено автором на основі даних [39], [40], [41], [42], [43]

Відповідно, оцінена на реальних даних економетрична модель буде мати такий вигляд:

$$GOV_DEBT_t = 81,35_{(14,51)} + 0,81_{(4,31)} * TAX_REVENUE_t - 0,001_{(-7,37)} * GDP_PER_CAP_t - (1,60E - 11)_{(-1,77)} * FDI_t - 0,23_{(-3,16)} * MON_FREE_t, \quad (3.2)$$

де GOV_DEBT_t – рівень загального державного боргу за t -й період;

$TAX_REVENUE_t$ – податкові надходження за t -й період;

$GDP_PER_CAP_t$ – ВВП на душу населення за t -й період;

FDI_t – прямі іноземні інвестиції за t -й період;

MON_FREE_t – індекс монетарної свободи за t -й період.

На основі аналізу значень t -статистики Ст'юдента можна зробити висновок, що всі змінні, окрім прямих іноземних інвестицій, є статистично значущими. Також був проведений тест Хаусмана, який показав, що модель з випадковими ефектами для даного випадку не дає незміщених оцінок, тому краще використовувати модель з фіксованими ефектами. Для того, щоб вибрати вид перетину був проведений тест Волда, який показав, що необхідно відкинути

нульову гіпотезу про те, що модель із загальним перетином краща, ніж модель з фіксованими ефектами.

Також для перевірки адекватності моделі необхідно проаналізувати значення статистики Дарбіна-Ватсона (Durbin-Watson stat), коефіцієнта детермінації (R-squared) та статистики Фішера (F-statistic), які наведено в таблиці 3.3:

Таблиця 3.3

Статистичні показники регресії

Показник	Значення
R-squared	0,999308
F-statistic	3777,847
Prob(F-statistic)	0,00
Durbin-Watson stat	1,875288

Джерело: складено автором на основі даних [39], [40], [41], [42], [43]

З аналізу значень даних критеріїв можна зробити висновок, що результативна змінна описана вибраними факторами на 99 %. Показник Дарбіна-Ватсона показує справдження чи відхилення другого класичного припущення – відсутності автокореляції випадкових величин першого порядку. Після оцінки зон автокореляції видно, що наше значення (таблиця 3.3) знаходиться після критичного значення, тобто воно знаходиться зоні відсутності автокореляції. Імовірність F-статистики менша за 0,1 (10 %), то це означає, що коефіцієнти моделі одночасно не є нулями, отже модель адекватна.

Після оцінки параметрів ми можемо провести порівняння отриманих результатів з початковими гіпотезами про вплив факторів. Тож потрібно зазначити вплив кожного фактору на залежну змінну:

- 1) TAX_REVENUE. Обсяг податкових надходжень позитивно впливає на рівень державного боргу в країнах. Зростання кількості даного показника на одиницю, спричиняє зростання рівня державного боргу на 0,81. Тобто, в нашій вибірці були такі країни, в яких, при збільшенні

податкових надходжень до бюджету, наприклад, через збільшення податкового навантаження, державний борг до ВВП збільшувався, через зменшення ВВП, тим погіршуючи фінансову безпеку країни;

- 2) GDP_PER_CAP. Обсяг ВВП на душу населення, як зазначалося в гіпотезах, обернено впливає на рівень державного боргу. Тобто при зростанні ВВП/душу населення на 1, рівень загального державного боргу зменшується на 0,0009. Ця змінна хоч має і не великий вплив, але значущий;
- 3) FDI. Обсяг прямих інвестицій негативно впливає на рівень боргу в країні. Зростання кількості даного показника на одиницю, спричиняє зменшення рівня державного боргу на 0,000000000016, що є дуже малим, і тому не значущим показником в нашій моделі. Тобто, спираючись на нашу вибірку країн та модель, можна сказати, що вплив прямих іноземних інвестицій є незначним.
- 4) MON_FREE. Відповідно до теоретичних припущень індекс монетарної свободи обернено впливає на рівень загального державного боргу. При збільшенні індексу на одиницю, рівень боргу зменшується на 0,23. Відповідно можна виділити важливість процесу керування інфляцією.

Отже, при формулюванні початкової моделі були висунуті гіпотези про вплив наведених у регресії факторів на залежну змінну – загальний державний борг у відсотках до ВВП. За припущеннями в теоретичній частині дослідження на рівень державного боргу впливають такі фактори як податкові надходження, ВВП на душу населення, прямі іноземні інвестиції та індекс монетарної свободи. Отримані результати не повністю показали вірність початкових гіпотез та виявили наступні впливи на рівень корупції: зростання податкових надходжень спричиняє збільшення рівня боргу до ВВП на 0,81; зростання ВВП на душу населення, прямих іноземних інвестицій, індексу монетарної свободи – зменшує рівень державного боргу на 0,0009, 0,000000000016, 0,23 відповідно.

Зміна показника загального державного боргу у відсотках до ВВП пояснена даною моделлю на 99%. Дана модель, як було зазначено, є адекватною.

Також з проведеного аналізу необхідно зазначити ситуацію в країнах, які ми досліджували, це ми можемо побачити на рис. 3.1.

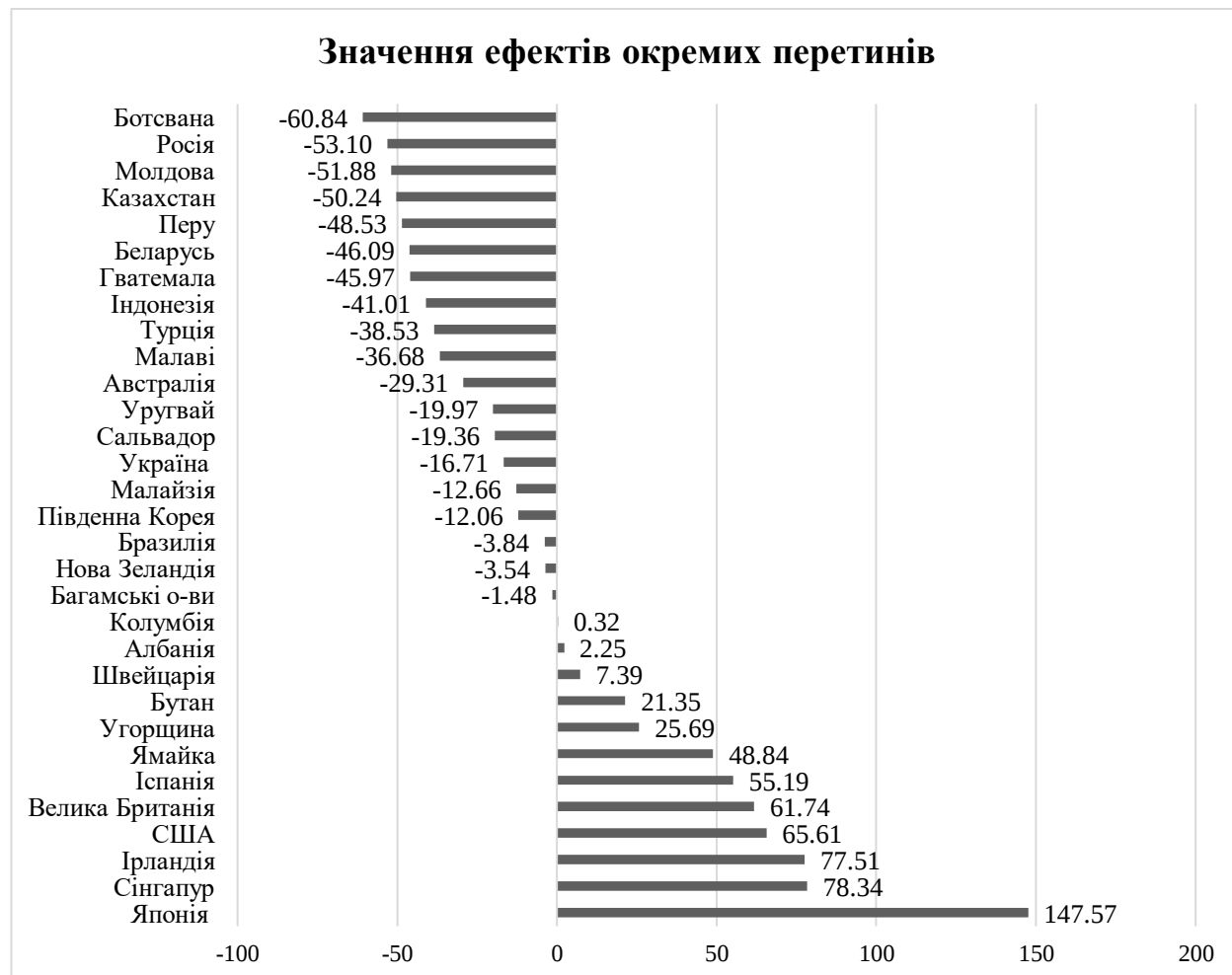

Рис. 3.1. Значення ефектів окремих перетинів в регресивній моделі з фіксованими ефектами.

Джерело: складено автором на основі даних [39], [40], [41], [42], [43]

З аналізу даних, наведених на рис.3.1. можна зробити висновок, що країни з негативними знаками, такі як Ботсвана, Росія, Молдова тощо, мають гірші стартові умови такі як, наприклад, поганий менеджмент, інфраструктура, природні можливості тощо, порівняно з країнами з позитивними значеннями, такими як Японія, Сінгапур, Ірландія тощо.

З проведеного емпіричного аналізу на основі реалізації розробленої моделі панельних даних можна зробити декілька висновків та рекомендацій.

Вплив податкових надходжень має різний характер в залежності від рівня корупції та економічної політики, яку веде держава. Якщо держава збільшує податкове навантаження для збільшення доходів бюджету, тоді споживання зменшується і тим самим зменшує ВВП. Тому при збільшенні податкових доходів, може збільшуватися показник державного боргу у відсотках до ВВП. Також корупція в державному секторі може мати вплив на це явище, і може зменшувати фінансову безпеку країни. У цій моделі також невеликий вплив на рівень боргу має ВВП на душу населення, це може бути пояснено також збільшенням ВВП та покращенням життя населення. Тож, щоб покращити фінансову безпеку країни, ми можемо побачити на прикладі моделі, урядам країн потрібно підвищувати їхні ВВП та рівень життя населення. Індекс монетарної свободи мав обернений вплив і тому був зроблений висновок, що інфляція повинна контролюватися, але штраф за контроль цін, який виходить з міри контролю, повинен зменшуватися.

3.3. Державне регулювання та протидія корупційній діяльності в Україні, рекомендації з подолання корупції

Для подальшого аналізу та надання рекомендацій щодо антикорупційної політики потрібно зазначити спеціалізовані антикорупційні органи України, які мають різні повноваження і функції, але об'єднанні однією сферою впливу.

По-перше, в Україні в 2014 році було створено Національне Антикорупційне бюро (далі – НАБУ), яке є державним правоохоронним органом, і завданням якого є виявлення, розслідування, попередження, розкриття корупційних правопорушень, вчинених держслужбовцям на високих посадах, тобто боротьба з корупцією на вищому рівні. НАБУ діє на основі Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» [44].

По-друге, в 2015 році було створено Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру (далі – САП) – самостійний структурний підрозділ Генеральної прокуратури України. Вона була створена для нагляду за професійною

діяльністю детективів з Національного Антикорупційного бюро. Тож до функцій САПу входить нагляд за дотриманням законності під час проведення розслідувань, що здійснюються НАБУ, підтримання державного обвинувачення і представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, передбачених законом, у справах пов'язаних з корупційною діяльністю [44].

По-третє, Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) було також створено в 2015 році і є центральним органом виконавчої влади України, який забезпечує державну антикорупційну політику. Його основними функціями є запобігання вчинення корупційних злочинів державними службовцями, фінансування політичних партій, розробка та моніторинг виконання антикорупційної стратегії. НАЗК відповідальний перед Верховною Радою, звітує Кабінету Міністрів України та був створений на основі Закону України "Про запобігання корупції" [44].

До того ж, в 2016 році було прийнято рішення про створення Національного агентства з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА), але повноцінно та ефективно цей антикорупційний інститут працювати не почав [45].

Всі попередньо перераховані органи мають забезпечувати кримінальне та адміністративне покарання правопорушників, відшкодування збитків, відновлення прав та інтересів осіб, які постраждали від корупційних дій. Але боротьба з елітарною корупцією не є простою, що видно в результатах роботи антикорупційних органів. Потрібно зазначити, що станом на початок 2018 року, за допомогою розслідування НАБУ, судами винесено лише 19 обвинувальних вироків. Найголовнішою проблемою є непрофесійність судової практики та протидія самих корупціонерів. Стосовно НАЗК потрібно зазначити, що до суду було відправлено 152 справи з адміністративного правопорушення, а з них засуджено лише 35 осіб [45].

Проаналізувавши попередньо антикорупційні політики іноземних держав, можна помітити, що майже в кожній розвинутій країні є вільний доступ

до державної інформації. На цих прикладах в квітні 2014 року було створено Єдиний державний веб-портал відкритих даних, який поділений на 15 категорій: будівництво, держава, екологія, економіка, земля, молодь, спорт, освіта та культура, охорона здоров'я, податки, сільське господарство, соціальний захист, стандарти, транспорт, фінанси, юстиція. Також створений Єдиний веб-портал використання публічних коштів, тож всі розпорядники державних коштів повинні обов'язково публікувати потрібну інформацію на порталі [45]. До того ж активно працюють системи ProZorro, DoZorro, ProZorro.sales, попереджаючи корупцію, і мають ефективну співпрацю з державним сектором.

Отже, для покращення роботи вищезазначених органів потрібно прийняти до уваги такі рекомендації: визначення і забезпечення професійної координації між цими інституціями, надання певних рекомендацій законодавчій владі стосовно правових актів і способів ухилення від них, активна співпраця зі створеним Антикорупційним судом, введення ефективної автоматичної перевірки електронних декларацій, які не будуть перевірятися роками та запровадження нової системи психологічної діагностики при прийнятті на державну посаду.

До того ж, інші рекомендації, які можна запропонувати після проведеного аналізу це, по-перше, мінімізувати контакти чиновників і громадян завдяки пошті, електронним ресурсам, а також для уникнення корупції створити офісні центри для прийому документів на довідки, інші послуги і онлайн-консультування населення стосовно нової системи. По-друге, запровадити механізм сплати штрафів через банки, а не в спеціальних службах. По-третє, найвагоміша перепона для корупції – це обізнаність населення, тобто, коли громадяни будуть знати свої права та антикорупційне законодавство в певних межах, то зможуть легше виявляти прояви корупції та розвивати в собі стійку громадську позицію, яка не має слабкості до корупційних злочинів. Тож, потрібно запроваджувати нові канали розповсюдження цієї інформації, як на освітньому так і на загальному рівні. Наступна рекомендація стосується

тіньового сегменту економіки та підприємств, які в ньому працюють. Найчастіше бізнес уходить в неофіційну економіку, фальсифікує фінансову документацію через великі податкові платежі, тож, уряду потрібно створити і прийняти умови для легалізації тіньової економіки, наприклад, зменшенням податкової ставки. Стосовно корупції в соціальній сфері, а саме в сфері освіти, медицини, житлово-комунальній тощо, то громадяни повинні спершу контролювати свою поведінку, не давати хабарі за певні послуги, змінювати своє ставлення до різних проявів корупції і не виправдовуватися надбаним менталітетом, а також брати звичку попереджати про корупцію в відповідні органи та інституції і не примирюватися з нею.

Висновки до розділу 3

Був проведений економетричний аналіз впливу факторів на результативну змінну, яка позначає рівень загального державного боргу у відсотках до ВВП, а фактори – податкові надходження, ВВП на душу населення, прямі іноземні інвестиції та індекс монетарної свободи. Після дослідження було виявлено, що на рівень боргу має значущий прямий вплив податкові надходження, а обернений значущий вплив мали ВВП на душу населення та індекс монетарної свободи. Таку поведінку податкових надходжень можна пояснити фіскальною політикою держави та її напрямками. Відповідно до регресійної моделі були надані рекомендації, по-перше, збільшувати податкові надходження не за рахунок збільшення податкового навантаження, а завдяки збільшенню робочих місць, споживання товарів, розвитку виробництва. Для того, щоб гроші з бюджету не крали треба впроваджувати жорсткіший контроль за фінансуванням та виконанням бюджетних програм. По-друге, була надана рекомендація збільшувати ВВП на душу населення, бо це має обернений вплив на рівень державного боргу. Також можна побачити що індекс монетарної свободи також мав вплив на рівень

боргу, тож уряду та Центральному Банку необхідно звертати більшу увагу на рівень інфляції.

Були висвітлені основні спеціалізовані антикорупційні органи України: Національне Антикорупційне бюро (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) та Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), їхні функції і обов'язки, та статутний документ.

Надалі були надані певні рекомендації для боротьби з корупцією на рівних рівнях її існування. Пропоновано збільшити співпрацю спеціалізованих антикорупційних інституцій між собою та з Антикорупційним судом, покращення професіоналізму працівників державних структур, зменшити контакт чиновників з громадянами, запровадити онлайн-консультацію стосовно отримання безкоштовних послуг, а також передивитися урядом умови легалізації тіньового сегменту економіки тощо.

ВИСНОВКИ

Корупційна діяльність – це використання певною особою службових повноважень, наданих їй для отримання власної вигоди чи на вимогу інших фізичних чи юридичних осіб.

Рівень корумпованості країн був не однорідним, через те, що в більш розвинутих країнах він є менший ніж в бідних територіях, чи країнах, що розвиваються. Це також пояснюється ефективністю запровадження та виконання антикорупційної політики, культурною спадщиною та наявною законною базою.

Антикорупційна політика – це сукупність заходів, які впроваджують держави для зменшення рівня корупції на своїй території. Це питання сьогодні є нагальним через глобалізаційні процеси в світі та вплив рівня корупції однієї країни на економічний, політичний та соціальний розвиток іншої чи сукупності країн. Фінансовий сектор є одним із тих, що отримує найбільший негативний вплив від корупції, тому розгляд питання про фінансову безпеку є також важливим на сьогоднішній день.

Завдяки проведеному регресійному аналізу впливу сукупності факторів на рівень фінансової безпеки (у моделі - рівень державного боргу у відсотках до ВВП), були зроблені висновки та рекомендації для наступних антикорупційних заходів. Тож було запропоновано збільшити податкові надходження за рахунок збільшення робочих місць, споживання та розвитку виробництва, також завдяки цьому збільшення ВВП, що покращує рівень життя населення. З точки зору державного сектору було запропоновано збільшувати співпрацю антикорупційних інституцій між собою, покращувати професійну культуру та знання працівників державних структур, зменшувати контакт чиновників та громадян, а також поширювати інформацію для населення, що робити у випадку виявлення корупції.

Отже, можна зробити висновок, що Україна має високий потенціал до боротьби з корупцією, бо вже зроблені перші кроки для стабілізації і

покращення становища. А також, якщо аналізувати і певним чином впроваджувати іноземний досвід антикорупційних заходів, то можна суттєво знизити рівень корупції в Україні, але для цього потрібна політична зацікавленість і співпраця з боку уряду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жихор О., Баранова В. Сучасні загрози економічній безпеці України. *Вісник Національного Банку України*. 2015. № 1. С. 71–75.
2. Мельник М. І. Корупція - корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії). Київ : Юридична думка, 2004. 400 с.
3. Гаращук В. М., Мухатаєв А.О. Х Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні : монографія : Право, 2010. 144 с.
4. П'ясецька-Устич С.В. Феномен корупції в Україні (політико-економічний аналіз). *Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського*. 2016. № 14. С. 20–25.
5. What is corruption? URL: <https://www.u4.no/topics/anti-corruption-basics/basics>.
6. Combating Corruption. The World Bank. 2018. URL: <http://www.worldbank.org/en/topic/governance/brief/anti-corruption>.
7. Lynne Callister. 6 Red Flags for Workplace Bribery & Corruption. 2020. URL: <https://www.skillcast.com/blog/6-red-flags-workplace-bribery-corruption>.
8. The World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/>.
9. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 19.04.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
10. Fifty Shades of Red: Early Warning Signs of Corruption. Global Risk and Investigations, FTI Consulting. 2013. URL: <https://www.fticonsulting-asia.com/~media/Files/apac-files/insights/articles/fifty-shades-of-red-early-flags-of-corruption.pdf>
11. Трепак В. М. Особливості дефініції поняття "корупція". *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. №4. С. 181–196.
12. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/>.
13. Anti-corruption glossary. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/glossary>.

14. Ростовська К. Міжнародний досвід формування та реалізації антикорупційної політики в інших державах. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. №4. С. 118 – 122. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/28527/1/Ростовська.pdf>.
15. Полянська Я. Чого українцям повчитись у «грози румунських корупціонерів» Лаури Ковеші? 2018. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29353345.html>.
16. Чепелюк В. Досвід зарубіжних країн у боротьбі з корупцією. URL: <http://uspishnaukraina.com.ua/strategy/69/244.html>.
17. Yunhai W. Corruption and Anti-Corruption Policy in Today's China. *Hitotsubashi journal of law and politics*. 2005. №33. С. 1–5. URL: <https://hermes-ir.lib.hit-u.ac.jp/rs/bitstream/10086/8134/1/HJlaw0330000010.pdf>
18. Бригінець О. О. Вплив корупції на рівень фінансової безпеки держави. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2014. №2. С. 10–14.
19. Фінансова безпека держави у системі економічної безпеки. URL: https://pidruchniki.com/15931106/finansii/finansova_bezpeka_derzhavi.
20. Ладюк О. Д. Фінансова безпека: характеристика складників. *Ефективна економіка*. 2016. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5280>.
21. Онищенко С. В., Іванюк Б. М., Голозубова Д. В. Вимірювання та оцінювання рівня корумпованості держави в сучасних умовах. *Економіка і регіон*. 2017. №6 (67). С. 17–27.
22. Индекс восприятия коррупции за 2018 г.: Краткие методологические пояснения. Transparency International. 2018. URL: <https://ti-ukraine.org/research/index-spriyniatty-korupsiyi-2018/>.
23. Сердюк О. В., Осика І. М., Волянська О. В., Огай М. А. Засади методології оцінювання рівня корупції в Україні. 2010. URL: http://www.iahr.com.ua/files/works_docs/16.pdf.
24. Барометр світової корупції – 2016. Transparency International. URL: <https://ti-ukraine.org/research/barometr-svitovoi-korupsiyi-2016/>.

25. The Worldwide Governance Indicators (WGI) project. The World Bank. URL: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home>.
26. Worldwide Governance Indicators. The World Bank Open Data. URL: <https://databank.worldbank.org/data/source/worldwide-governance-indicators>.
27. Corruption Perceptions Index 2018. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/cpi2018>.
28. Індекс сприйняття корупції. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Індекс_сприйняття_корупції.
29. CPI 2019: Global highlights. Transparency International. 2020. URL: https://www.transparency.org/news/feature/cpi_2019_global_highlights#CountriesToWatch.
30. Global Corruption Barometer: citizen's voices from around the world. Transparency International. 2017. URL: https://www.transparency.org/news/feature/global_corruption_barometer_citizens_voices_from_around_the_world.
31. Global Corruption Barometer – Latin America and the Caribbean 2019. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/gcb10/latin-america-and-the-caribbean>.
32. Global Corruption Barometer – Africa 2019. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/GCB10/Africa>.
33. Corruption Perceptions Index 2019. Transparency International. 2020. URL: <https://www.transparency.org/cpi2019>.
34. New Zealand Corruption Report. GAN Business Anti-corruption Portal. 2016. URL: <https://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/new-zealand/>.
35. Denmark Corruption Report. GAN Business Anti-corruption Portal. 2017. URL: <https://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/denmark/>.
36. Finland Corruption Report. GAN Business Anti-corruption Portal. 2018. URL: <https://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/finland/>.
37. CPI 2019: Trouble at the top. Transparency International. 2020. URL: https://www.transparency.org/news/feature/cpi_2019_Trouble_at_the_top.

38. Trouble at the top: why high-scoring countries aren't corruption-free. Transparency International. 2019. URL: https://www.transparency.org/news/feature/trouble_at_the_top_why_high_scoring_countries_arent_corruption_free.
39. Central government debt, total (% of GDP). The World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/GC.DOD.TOTL.GD.ZS>.
40. Tax revenue (% of GDP). The World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/GC.TAX.TOTL.GD.ZS>.
41. GDP per capita (current US\$). The World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>.
42. Foreign direct investment, net (BoP, current US\$). The World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/BN.KLT.DINV.CD>.
43. Monetary Freedom. URL: <https://www.heritage.org/index/monetary-freedom>.
44. Ліскович М., Любшин І. Головні антикорупційні органи України. Інфографіка. 2015. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/1928065-golovni-antikoruptsiyni-organi-ukrajini-infografika.html>.
45. Україна проти корупції: економічний фронт. Економічна Оцінка антикорупційних заходів у 2014-2018 рр: аналітична доповідь/ І.Бураковський та ін. Дніпро : Середняк Т. К., 2018. 85 с. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/IER/2018/Anticorruption%20Report_Ukr_.pdf.
46. Research and development expenditure (% of GDP). The World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS>
47. Inflation, consumer prices (annual %). The World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG>